

HYVÄ VALVOTTU TAPAAMINEN

Tapaamispaikkapalvelun työntekijöiden näkökulmia hyvästä valvotusta tapaamisesta

Moilanen Johanna

Opinnäytetyö
Sosiaaliala
Sosionomi

VUOSI 2020

Hyvinvointipalvelujen osaamisala
Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Johanna Moilanen	2020
Ohjaaja(t)	Seija Järvi & Leena Viinamäki	
Työn nimi	Hyvä valvottu tapaaminen	
Sivu- ja liitesivumäärä	50 + 2	

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata tapaamispaikkapalveluiden valvotuissa tapaamisissa työskentelevien henkilöiden näkökulma hyvästä valvotusta tapaamisesta heitä haastatellen. Teemahaastatteluun osallistui kolme vapaaehtoista henkilöä ja siihen pystyi osallistumaan kohderyhmälle lähetetyn viestin kautta. Opinnäytetyölle asetettiin kolme tutkimuskysymystä. Tutkimuskysymykset olivat: 1. Millaisia keinoja työntekijä käyttää lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen? 2. Mitkä tekijät ovat riskejä valvotun tapaamisen hyville käytännöille. 3. Mikä on valvojan rooli valvotussa tapaamisessa. Teemahaastattelun teemoiksi muodostui tapaaminen, menetelmät ja rooli.

Tutkimusongelmaksi muodostui: Millainen on hyvä valvottu tapaaminen. Työ rajattiin tapaamispaikkatoiminnan viime sijaisimpaan muotoon, joka on valvottu tapaaminen. Tämän vuoksi valikoin kohderyhmäksi ammattilaisia, joilla oli oltava kokemus tai kokemusta valvotusta tapaamisesta tapaamispaikkapalvelua tarjoavassa oululaisessa yrityksessä. Opinnäytetyö toteutettiin laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Opinnäytetyön teoriaosuudessa avaan käsitteet tapaamispaikan, valvotun tapaamisen, valvotun vaihdon, tuettu tapaaminen, valvotun tapaamisen, valvojan roolin ja riskit. Myös tuon ajankohtaista tietoa tapaamisesta koskevasta lainsäädännöstä sekä niiden perustana olevaa lapsen etua.

Tulokset osoittavat, että hyvään valvottuun tapaamiseen johtavat tekijät eivät ole yksiselitteisiä vaan, valvotut tapaamiset toteutetaan tapaus ja tilannekohtaisesti eri tavoin. Sosiaalityöntekijän tai esimiehen antamat ohjeet vaikuttavat toiminnan sisältöön ja järjestämispaikkaan. Hyvän valvotun tapaamisen taustalla oli vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus, valvojan käyttämät menetelmät, tapaamispaikka, valvojan rooli ja valvojan käyttämät menetelmät. Tapaamisen vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on keskiössä tapaamisilla, vanhempaa ja lasta ohjataan tai neuvotaan vuorovaikutusta vahvistaen sitä tarvittaessa. Tapaamispaikalla nähtiin merkitys vuorovaikutuksen vahvistamisesta. Tapaamisen onnistumisen taustalla nähdään myös valvoja, joka noudattaa näkö- ja kuuloetäisyyttä tapaamisen ajan ja hyötyy työparityöstä valvonnan aikana.

Avainsanat valvotut tapaamiset, tuetut tapaamiset, valvotut vaihdot, valvojan rooli

School of Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Johanna Moilanen	2020
Supervisors	Seija Järvi and Leena Viinamäki	
Subject of thesis	Good supervised visitation	
Number of pages	50 + 2	

The purpose of the thesis was to describe the perspective of the people working in the supervised visitation of the meeting place services about a good, supervised meeting by interviewing them. Three volunteers participated in the principles of a theme interview and they were able to participate through a message sent to the target group. Three research questions were asked for the thesis. The research questions were: 1. What kind of methods the employee use to support the interaction between a child and the parent. 2. What are the risks to the good practice of a supervised meeting. 3. What is the role of the supervisor in the supervised visitation. The themes of the thematic interview were meeting, methods, and role.

The research problem was: What kind of good, supervised visitation is? The work was limited to the most recent form of meeting place activity, which is a supervised visitation. For this reason, were the professionals were selected who had to have experience or experiences of a supervised meeting in a company in Oulu that provides a meeting place service. The thesis was carried out using a qualitative research method. In the theoretical part of the thesis, I open the concepts of meeting place, supervised visitation, supported visitation, supervised exchange of child, the role of supervisor and risks were. Topical information was brought about the legislation of visitations and the child's benefit based on.

The results show that the factors leading to a good, supervised visitations are not unambiguous but that supervised visitations are carried out in different ways depending on the case and the situation. The instructions given by the social worker or supervisor affect the content of the activity and the place where it is organized. The background to a good, supervised visitation was the interaction between the parent and child, the methods used by the supervisor, the place of the meeting, the role of the supervisor, and the methods used by the supervisor. The interaction between the parent and the child in the meeting is central to the meetings, and the parent and child are guided or counseled to strengthen the interaction when needed. The meeting place saw the importance of strengthening the interaction. The success of the meeting is also seen as a supervisor who observes the visual and auditory distance during the meeting and benefits from the work as a pair work during the supervision.

Key words supervised visitation, supported visitation, supervised exchange of a child, the role of supervisor

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	7
2.1	Tavoite ja tutkimuskysymys	7
2.2	Tutkimusmenetelmät.....	9
2.3	Eettisyys ja luotettavuus	10
3	TAPAAMISPAIKKA.....	12
3.1	Valvojan rooli	14
3.2	Valvottu tapaaminen	15
3.3	Tuettu tapaaminen	15
3.4	Valvottu vaihto	16
3.5	Valvottu tapaaminen ja riskit	16
4	TAPAAMISIA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	19
4.1	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.....	19
4.2	Sosiaalihuoltolaki	20
4.3	Tapaamisoikeus lapsen oikeutena.....	20
5	TUTKIMUSTULOKSET	23
5.1	Haastattelut teemoittain	23
5.2	Tapaaminen valvojan näkökulmasta.....	23
5.3	Menetelmät valvojan näkökulmasta.....	28
5.4	Rooli valvojan näkökulmasta	32
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
7	POHDINTA.....	45
	LÄHTEET.....	47
	LIITTEET	50

KÄYTETYT MERKIT JA LYHENTEET

THL	terveyden ja hyvinvoinnin laitos
SHL	sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301)
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
STM	sosiaali- ja terveysministeriö
LHL	laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361)

1 JOHDANTO

2000-luvun eronneiden vanhempien lapset ovat kuin nomadeja, joista osa vaeltelee tapaamaan etävanhempaansa, osa vaihtaa kotia vuoroviikoittain, jotkut vain loma-aikoina. Suurin osa selviää vaelluksista vanhempiensa auttamina tai vähän isompana itsenäisesti. Osa tarvitsee perheen ulkopuolisten aikuisten apua. Vähimmillään auttava aikuinen voi olla lentokentällä työskentelevä stuertti mutta joidenkin lasten kohdalla etävanhemman tapaamisten mahdollistaminen edellyttää laajan viranomaisjoukon toimintaa. (Oranen 2004, 9.)

Oulussa tapaamispaikkapalvelua tarjoavassa yrityksessä valvotut, tuetut ja valvotut vaihdot ovat valvojille arkipäiväisiä. Kuitenkin tilanne, jonka vuoksi palvelun piiriin päädytään, on lapselle ja hänestä erillään asuvalle vanhemmalle mitä todennäköisimmin uusi. Lapsella on lain mukaan oikeus tavata etävanhempaansa ja jos vanhemmat eivät pysty järjestämään tapaamista, on vaihtoehtona sosiaalihuoltolain mukaisesti käräjäoikeuden päätöksellä tai lastenvalvojan vahvistamalla tapaamissopimuksella mahdollisuus saada valvoja takaamaan lapsen turvallisuus tapaamis- ja vaihtotilanteissa. (SHL 30.12.2014/1301.)

Ymmärtääkseni ilmiötä syvemmin päädyin haastattelemaan valvojia pohjautuen tutkimusongelmaani: millainen on hyvä valvottu tapaaminen. Tutkimuskysymyksiä muodostui kolme: mitä keinoja työntekijä käyttää vuorovaikutuksen tukemiseen, mitkä ovat riskejä hyvillä käytännöillä ja mitä vaikutusta on valvojan roolilla tapaamisen onnistumiseen.

Valikoin opinnäytetyön aiheeksi hyvän valvotun tapaamisen tutkimisen, koska halusin saada selville, mikä on valvojan näkökulma hyvästä valvotusta tapaamisesta. Halu tehdä opinnäytetyö hyvästä valvotusta tapaamisesta tuli omista huomioistani kyseisessä työtehtävässä. Koen opinnäytetyön aiheen olevan hyvä mahdollisuus tuoda alan uusinta ja ajankohtaisinta tietoa. Merkityksellisenä koen, että valvojan näkökulmaa tuodaan esille.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tavoite ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön teema lähti mielenkiinnostani ymmärtää lapsen ja etävanhemman tapaamisen merkitystä ja miten tapaamiset järjestetään, kun vanhemmat itse eivät pysty järjestämään. Pureutuessani syvemmälle aiheeseen aloin kiinnostua tapaamispaikkatoiminnan valvojien työstä. Pohdin mitä mahtavat tehdä sosiaalialan ammattilaiset tapaamispaikkatoiminnan valvotussa vaihdossa, tuetussa tapaamisessa tai valvotussa tapaamisessa. Tutustuessani valvojan rooliin aloin ymmärtää, että valvojan rooli tapaamisissa on tärkeä. Niin tärkeä, että sillä voi olla vahva merkitys hyvän tapaamisen onnistumiseen. Tällä perusteella päädyin pohtimaan mitä voisin saavuttaa haastattelemalla valvoja.

Valvottujen tapaamisten järjestäminen on aikaisemmin ollut kunnille vapaaehtoista toteuttaa. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja erääksi siihen liittyviksi laiksi (HE 164/2014) esitettiin eroperheiden valvottujen tapaamisten lakisääteistämistä. Tästä muodostui kunnille uusi tehtävä järjestää tapaamisten valvontaa niille lapsille ja vanhemmille, joilla on tuomioistuimen tai kunnallisen viranhaltijan vahvistama päätös toteuttaa tapaamisia valvotusti. Valvotun tapaamisen nähtiin parantavan lapsen ja etävanhempien mahdollisuuksia tapaamisiin. Esityksessä mainittiin, että suurin osa etävanhemmista ovat miehiä.

Lain uudistuksen keskeisinä syinä tapaamispalvelua tarvitsevien näkökulmasta oli vahvistaa lapsen oikeutta tavata sitä vanhempaa jonka luona hän ei asu, tukea ja vahvistaa lapsen hyvinvointia ja perusoikeuksia myös erotilanteissa, valvoa, että asiasta annettuja päätöksiä noudatetaan, estää vieraannuttamista, ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia selkiyttämällä tapaamisten järjestelyiden vastuita ja raameja, edistää palveluiden saatavuutta ja tasalaatuisuutta ja madaltaa kynnystä tapaamispalveluiden käytölle. Nykytilanteessa kunnat vastaavat palvelun käytännön toteutuksessa. Osa kunnista toteuttaa valvottuja tapaamisia omalla henkilöstöresurssillaan, osa ostaa palvelun yksityisiltä yrityksiltä tai järjestöiltä. Joissakin kunnissa on käytössä molemmat palvelun toteuttamisen mallit. Sosiaa-

lipalvelumuotona valvotut ja tuetut tapaamiset ovat tärkeitä, perusoikeuksiin liittyvää palvelua. Lakiesityksessä (HE 164/2014) otettiin kantaa palvelun tarpeeseen, joka on ilmeinen palvelun saatavuuden, tasa-arvoisuuden ja laadun näkökulmasta. Kunnallisen toteuttamisvastuun ja toteuttamistavan ratkaisemisen näkökulma on luonteva, osana kansalaisten yhdenmukaisia peruspalveluja. (Water 2018.)

Ilmiön juuret ovat lähtöisin 1980-luvulta. Tuolloin suurin syy tapaamispaikan käyttöön oli se, ettei muuta paikkaa toiminnalle ollut. Vanhemmat asuivat eri paikkakunnilla, laitoksessa tai asuntolassa. Myös vanhempien välinen epäluottamus, mielenterveysongelmat tai alkoholi olivat syitä tapaamispaikan käytölle. Toiminnan mahdollistamiseksi nähtiin fyysisten tilojen lisäksi vapaaehtoiset tapaamisemännät. Ilmiö tänä päivänä on muovautunut luonteeltaan yhä enemmän ammattimaiseksi lastensuojelutyöksi. Vapaaehtoisten arvokasta työpanosta voidaan hyödyntää muissa tehtävissä, mutta tapaamispaikkatoiminta on osoittautunut haastavaksi myös ammattilaisille. (Kalavainen 2004, 14–16.)

Opinnäytetyön taustalla on aina tutkimusongelma, joka kirjoitetaan tutkimuskysymykseksi. Vastaus tutkimuskysymykseen ratkaisee tutkimusongelman. Tutkimuskysymys ei aina riitä, sillä se tarvitsee usein apukysymyksiä. Teemat ja teemakysymykset ovat aiheita, joista keskustellaan. Teemat pyrin rakentamaan niin, että ne kattavat ilmiöön liittyvät tutkimuskysymykset ja tutkimusongelman. Teemoja tarkennetaan yksityiskohtaisemmilla kysymyksillä. (Kananen 2014, 36.) Opinnäytetyötä ohjaava tutkimusongelma on: millainen on hyvä valvottu tapaaminen valvojana toimivien ammattilaisten näkökulmasta Saavuttaakseni opinnäytetyön tavoitteen ja tarkoituksen sovin tekeväni opinnäytetyön tapaamispaikkapalvelua ostopalveluna kaupungille tuottavan yksityisen kanssa. Yrityksen kanssa teimme toimeksiantosopimuksen. Opinnäytetyö keskittyy yhteen yrityksen yksikköön, jossa valvojia haastatteleamalla pyrin ratkaisemaan tämän tutkimusongelman. Sosionomi (AMK)- opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- ✓ millaisia keinoja työntekijä käyttää lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen
- ✓ mitkä tekijät ovat riskejä valvotun tapaamisen hyville käytännöille

- ✓ mikä on valvojan rooli valvotussa tapaamisessa

Opinnäytetyön tuloksia voi hyödyntää alan ammattilaiset sekä aiheesta kiinnostuneet henkilöt. Opinnäytetyö on oiva keino tutustua tapaamispaikan palveluihin sekä valvojan rooliin näissä tapaamisissa. Oman alani näkökulmasta työni vahvistaa tuntemustani tapaamispaikkatoiminnasta ja valvojan roolista, jolla tuon itselleni aiheen asiantuntijuutta. Lisäksi haluan opinnäytetyöllä tuoda ilmi valvojan roolia teoriassa, miten sitä määritellään eri tapaamispaikkatoiminnan muodoissa. Toivon opinnäytetyön aiheen valinnasta olevan hyötyä työtehtävissäni valmistumisen jälkeen ja se mahdollisesti tukee työpaikan saantia.

Selvittäessäni tutkimusongelmaani minun oli ratkaistava mihin rajaan opinnäytetyön alueen. Keskityn työssäni tapaamispaikkatoiminnan toiminnan valvottuun tapaamiseen, joka on tapaamispaikkatoiminnan viime sijaisin muoto ja vaatii intensiivisimmän valvonnan. Tästä syystä haastatellessani ammattilaisia oli heillä oltava kokemus tai kokemusta valvotusta tapaamisesta. Lisäksi keskityin työssäni selvittämään tutkimusongelmaani tässä yhdessä yksikössä haastatellen kolmea henkilöä.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Tämä opinnäytetyö toteutuu sen luonnollisessa ympäristössään eli työntekijöiden työpaikalla. Aineisto kerätään tutkittavilta vuorovaikutussuhteessa. Tutkijana olen toimija, aineiston kerääjä. Tutkimusaineistoni on monilähteistä. Huomioni opinnäytetyössäni on tutkittavien näkökulmassa, merkityksissä ja näkemyksissä. Aineisto analysoidaan käytännöstä teoriaan ja se on palautuvaa ja vuorovaikutteista. (Kananen 2014, 16–20.)

Päädyin tekemään laadullisen eli kvalitatiivisen opinnäytetyön. Valitsin tämän tutkimusotteen mahdollistaakseni haastateltavalle omaa tilaa ja vapautta käyttää omia ajatuksiaan, näkökulmiaan sekä kokemuksiaan. Tutkimusaiheistona käytetään lauseita ja sanoja, jotka ovat haastateltavien tuottamia. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka ihmiset näkevät ja kokevat reaali maailman. (Ka-

nanen 2014, 18–19.) Tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkinan antaminen. Pyrin ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen. Laadulliseen opinnäytetyöhöni liittyy suora kontakti tutkittavan ja tutkijan välille, tutkijana menen ilmiön pariin ”kentälle” haastattelemaan teemahaastattelulla. Tällöin opinnäytetyö tehdään oikeassa kontekstissaan. (Kananen 2014, 18–20.)

Tutkimusmenetelmänä käytän teemahaastattelua, joka on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että jokin haastattelun lähtökohta on lyöty lukkoon, muttei kuitenkaan kaikkia. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin. Teemat valitsin sen mukaan, mitkä kysymykset toimivat tutkimuskysymyksinäni. Päädyin teemahaastatteluun sen sisältäessä haastattelurungon (Liite 2), jonka sisältöä voin muovata tarvittaessa haastattelun kuluessa. (Kananen 2014, 19.) Teemat, joita tulen käyttämään ovat tapaaminen, menetelmät ja valvojan rooli. Teemahaastattelu nimi kertoo, siitä mikä tässä haastattelussa on olennaisinta, kun yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. (Hirsjärvi & Hurme, 47–48.)

2.3 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa. Tutkittavien valinta kohdistui homogeeniseen ryhmään ihmisiä, joilla oli kokemusta tutkimusaiheestani. Toiminnassani pyrin avoimeen ilmapiiriin. Sisältöanalyysin luotettavuuden arvioinnissa vaikuttavina tekijöinä olivat minä itse tutkijana, aineiston laatu, sen analyysi sekä tulosten esittäminen. Analysoinnissa korostui yhteys aineiston ja tulosten välillä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.)

Haastateltavat kohdatessani yksilöllisesti selitin opinnäytetyön tavoitteet, menetelmät ja riskit, sillä tavalla, että he pystyvät sen ymmärtämään. Kerroin, että tulen nauhoittamaan haastattelut ja tekemään muistiinpanoja, jolloin sain asianmukaiset luvat. Tiedotin myös, että aineistomateriaalin säilytän asianmukaisesti ja aineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Suojatakseni haastateltavaa pysyi haastateltava opinnäytetyössä anonyyminä eikä kohdeor-

ganisaation nimeä mainita. Tutkittavien nimettömyyden turvasin siten, että raportissa henkilöistä käytän keksittyjä nimiä. Annoin haastateltaville mahdollisuuden tutustua opinnäytetyön tuloksiin ennen julkaisua.

Varasimme haastattelu paikaksi erillisen huoneen, jonne kantautuu mahdollisimman vähän melua tai muuta häiriötekijöitä haastateltavien työpaikalta. Koska opinnäytetyön vaatimat järjestelyt saattavat vaikuttaa haastattelun tuloksiin vaikutuksen vähentämiseksi valikoin haastateltavalle tutun ympäristön, rauhallisen huoneen, jossa käy päinsä keskustella kiireettä ja häiriöttä. (Routio 2007.)

Avasin haastattelut teemoittain, kuten haastattelulomakkeen avulla haastattelutilanteessa. Jokaisen teeman kohdalla nostan jokaisen haastateltavan vastauksia teemaan liittyen ja tulen vertaamaan haastateltavien vastauksia keskenään teeman yhteydessä.

3 TAPAAMISPAIKKA

Haastatteluni toteutuivat tapaamispaikalla, jossa valvottuja tapaamisia toteutetaan. Tässä luvussa kerron mikä tapaamispaikka on, kuinka tapaamispaikka valitaan, kuinka toimitaan jos vanhemmat eivät saa kohdata toisiaan ja tuon esiin keskeisimmät syyt tapaamisen valvonnalle.

Tapaamispaikka on ammatillinen tai ammatillisesti ohjattu palvelu, joka mahdollistaa lapsen ja hänestä erossa asuvan vanhemman turvallisen tapaamisen. Tapaamispaikoissa voidaan järjestää valvottuja tapaamisia, tuettuja tapaamisia ja valvottuja vaihtoja. (Kalavainen 2004, 21). Tapaamispaikkaa ei valitse tuomioistuin, vaan valinnan tekee sosiaalitoimi eli tapaamiset toteutetaan sosiaalitoimen osoittamassa tapaamispaikassa. (Aaltonen 2020, 185.) Tapaamisten toteuttaminen tyypillisesti etävanhemman luona ei ole aina lapsen edun mukaista, jolloin pitää miettiä tapaamisen toteuttamista, muotoa ja laajuutta ja ääritilanteissa sitä, ovatko tapaamiset lainkaan lapsen edun mukaisia. (Mäntylä 2004, 89.)

Tapaamispaikka suo lapselle puolueettoman ja turvallisen maaperän etä-äidin tai -isän kohtaamiseen. Samalla tällä rakennetaan lasta tukevaa yhteistyövanhemmuutta. Tapaamispaikassa lapsi ja etävanhempi voivat kohdata turvallisesti, jos normaaleissa tapaamisissa on kehkeytynyt ongelmia. Erotilanteet koettelevat joskus rankasti vanhempia, ja kriisissä vanhemmuus voi joutua väliaikaisesti hukkaan. Erokriisistä kärsivien ohella asiakkaina on mielenterveysongelmista sekä päihderiippuvuudesta kärsiviä vanhempia, joiden luokse lähivanhemman on vaikea luottaa lapsia. Tapaamispaikan promilleraja on nolla. Tapaamisissa käy myös vankeja ja heidän lapsiaan. Tapaamispaikassa saatetaan tehdä läksyjä, laittaa ruokaa, leipoa tai vaikka ulkoilla. Valvotuissa tapaamisissa ohjaavat pyrkivät olemaan taka-alalla, jotta lapset ja vanhemmat kokevat olonsa mahdollisimman rennoksi kerrotaan Palokarin (2017, 50-53) artikkelissa Yhteistyövanhemmuus auttaa lasta erossa.

Lapsen ja vanhemman yhdessä oloa tuetaan yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Lasta ja hänen tarpeitaan tehdään vanhemmalle näkyväksi tuomalla esille lapsen

tunteita, näkemyksiä ja kokemuksia. Vanhempia kannustetaan viettämään aikaa lapsen kanssa ja huomio ohjataan tapaamisilla lapseen. Vanhemmat saavat kannustusta, ohjausta ja palautetta vanhemmuudestaan. Lapsen sisarukset ja tärkeät sukulaiset voivat osallistua tapaamiseen jos siitä on sovittu vanhempien ja yhteistyötahojen kanssa. (Ensi- ja turvakotien liitto 2020.)

Kunnilla on velvoite järjestää vanhemman ja lapsen välisten tapaamisten valvonta tai tuki tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalihuoltolautakunnan vahvistamalla sopimuksella. Maksava kunta määräytyy lapsen kotikunnan mukaisesti riippumatta siitä, missä tapaamiset järjestetään. Tilanteessa kun lapsi asuu ulkomailla ja tapaamiset ovat tuomioistuimen päätöksellä tai sosiaalihuoltolautakunnan vahvistamalla sopimuksella on toteutettava tapaaminen toteutettava tuettuna tai valvottuna Suomessa, palvelun kustannuksista vastaa tällöin tapaajavanhemman kotikunta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 80.)

Tavoitteena toiminnalle on vahvistaa lapsen oikeutta tavata etävanhempaansa ja valvoa, että huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta tehtyjä päätöksiä noudatetaan, jottei lapsi vieraantuisi muualla asuvasta vanhemmastaan. Säännöksen tarkoituksena on toisaalta myös entistä paremmin suojata lasta vahingollisilta tapaamisilta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 80.)

Jos vanhemmat eivät voi kohdata toisiaan lasta tuodessa tai hakiessa, on se merkitty päätökseen, jolloin tapaamispaikassa osataan sopia turva-ajasta lapsen vaihtotilanteessa. Tällöin lähivanhempi tuo lapsen tapaamispaikkaan sovittuna aikana ennen tapaamisen alkamista ja hakee lapsen vasta, kun tapaaja on poistunut. Jos vanhemmalla on lähestymiskielto lastaan kohtaan, mutta tuomioistuim katsoo valvotun tapaamisen silti olevan lapsen edun mukainen voi tapaamispaikka toteuttaa tapaamiset. (Aaltonen 2020, 186–187.)

Keskeinen syy tapaamisten valvomisella on estää lapseen kohdistuvaa fyysistä tai psyykkistä väkivallan uhkaa tai lapsen kaappaamista. Valvonnan kautta lapsi voi kokea tapaamiset turvallisemmiksi. Mikäli tapaajavanhempi on ollut aiemmin

väkivaltainen, muiden aikuisten saatavilla olo voi helpottaa lasta tapaamisen lähestyessä ja auttaa häntä myös olemaan tapaamisella luonteva. Tieto valvonnasta voi rauhoittaa lasta jo etukäteen, mikäli lapsella on pelko, että tapaajavanhempi pyrkii saamaan tietoa toisesta vanhemmasta, jolloin häneltä vaaditaan lojaalisuuden lupausta. Myös tapaajavanhempi voi hyötyä valvonnasta. Valvonnan kautta vanhempi voi saada jälkikäteen arviota siitä, oliko hän jotenkin luonnon suhteessa lapseen vai oliko tapaamisen mahdollinen jännittyneisyys pääasiassa lapseen liittyvä. Jos vanhempaa uhkaa syyte väkivallasta tai hyväksikäytöstä, valvottu tapaaminen voi antaa turvansiille, että vanhempi uskaltaa osoittaa lapselle läheisyyttä. (Kaivosoja 2004, 81–82.)

3.1 Valvojan rooli

Tapaamista valvovan henkilön tehtävänä on huolehtia, että tapaamiset toteutuvat lapsen edun mukaisella tavalla. Tapaamisen aikana lapsen tulee voida tuntea olonsa turvalliseksi ja viihtyisäksi. Valvojan rooliin kuuluu huolehtia siitä, ettei lasta vahingoiteta fyysisesti tai psyykkisesti tapaamistilanteissa. Valvojan tai tukevan henkilön kuuluu myös toiminnallaan edistää tapaamisen onnistumista ja tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 80.)

Valvojalla tulee olla tehtävään soveltuva ammattitutkinto tai muu soveltuva koulutus. Työnantajan tehtävänä on arvioida muu soveltuva koulutuksen sopivuus tehtävään. Tapaamispaikan henkilöstön riittävä kouluttautuminen, perehtyminen ja ohjeistaminen vaativaan tehtävään nähdään olennaisena kaikkien asianosaisten oikeusturvan ja turvallisuuden takaamiseksi. Valvojan on annettava toimivaltaiselle lastenvalvojalle kirjallinen selvitys keskeyttämistään tai muusta syystä toteuttamatta jääneistä sovituista tapaamisista. Selvityksen tulee sisältää valvojan tiedossa olevat syyt tapaamisen estymiseen tai keskeyttämiseen. Valvoja voi joutua tehtävässään tekemään myös esimerkiksi sosiaalihuoltolain 27 §:n 1 momentin edellytys lapsen edun mukaisista tapaamisista asettaa vaatimuksia myös kunnille niiden järjestäessä tapaamispaikkatoimintaa tai hankkiessa palvelut ulkopuoliselta palvelutarjoajalta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 81.)

Valvojan tehtävä on edistää tapaamisten onnistumista. Kaikkiin osapuoliin on suhtauduttava ystävällisesti ja kunnioittavasti. Valvoja tukee tarvittaessa tapaaja suhteen luomisessa lapseen esimerkiksi ohjaamalla heitä yhteiseen kiinnostavaan toimintaan, jossa lapsen toiveet ja odotukset nostetaan esiin. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 88.)

3.2 Valvottu tapaaminen

Valvottu tapaaminen voidaan järjestää, kun halutaan turvata tapaamisen sujuminen riskitilanteissa (Kalavainen, 85.) Valvottu tapaaminen on viimesijaisen järjestely. Valvonta on intensiivisempää, koska valvoja on koko tapaamisen ajan näkö- ja kuuloyhteydessä lapseen ja vanhempaan. Valvonnan kohteena on myös lapsen ja vanhemman välinen puhe. Tapaamisella käytetään tulkkia, jos valvoja ei ymmärrä vanhemman ja lapsen käyttämää kieltä. Koska valvonta puuttuu merkittävällä tavalla lapsen ja vanhemman yksityisyyden ja perhe-elämän suojaan, tapaamiset voidaan toteuttaa valvotusti vain, jos tapaamisten toteuttaminen tuettuna tai vaihtojen toteuttaminen valvottuina eivät riitä turvaamaan lapsen etua. Valvonta mahdollistaa turvallisen tapaamisen, silloin kun tapaamiseen liittyy jokin lapsen psyykkistä, fyysistä tai sosiaalista kehitystä uhkaava tekijä. (THL 2020.)

Jos tapaamisen toteuttaminen edellyttää sitä, että valvoja on koko tapaamisen ajan lapsen ja tapaajan kanssa samassa tilassa tai ainakin näkö- ja kuuloetäisyydellä heistä, kyseessä on valvottu tapaaminen. Valvoja seuraa tapaamista koko ajan ja varmistaa, että tapaaminen sujuu lapsen kannalta turvallisesti ja muutoinkin asianmukaisella tavalla. (Aaltonen 2020, 178.)

3.3 Tuettu tapaaminen

Tuetussa tapaamisessa valvoja on käytettävissä tapaamisen ajan ja tukee lasta ja vanhempaa tarpeen mukaan. Valvojan ei kuitenkaan tarvitse olla jatkuvasti samassa tilassa lapsen ja vanhemman kanssa. Hän huolehtii tapaamisen alkamisesta ja päättymisestä ja seuraa tapaamisen kulkua. Valvojan tehtävänä

on myös tukea vanhemman ja lapsen suhdetta sekä auttaa käytännön asioissa ja lapsen hoidossa. (THL 2020.)

Jos tapaamisen toteuttaminen ei edellytä valvojan kokoaikaista läsnäoloa, vaan riittää, että valvoja on tapaamispaikan tiloissa ja tarvittaessa saatavilla, kyseessä on tuettu tapaaminen. Valvoja huolehtii tapaamisen alkamisesta ja päättymisestä sekä seuraa tapaamisen sujumista. Hänen tehtävänsä on tukea tapaamisen onnistumista ja edistää lapsen ja vanhemman välistä suhdetta esimerkiksi opastamalla käytännön asioissa ja lapsen hoidossa. (Aaltonen 2020, 178.)

3.4 Valvottu vaihto

Valvoja huolehtii valvotussa vaihdossa, että lapsi siirtyy vanhemmalta toiselle niin, etteivät vanhemmat kohtaa toisiaan. Näissä tilanteissa varsinainen tapaaminen sujuu normaalisti tapaavan vanhemman kotioloissa, mutta ongelmia esiintyy lapsen hakemisessa tai tuomisessa. Vanhempien välit voivat olla niin tulehtuneet, että kohtaaminen ei ole mahdollista. Valvojan tehtävänä on varmistaa turvallinen ja rauhallinen vaihto niin, ettei lapsi joudu vanhempien välisten ristiriitojen keskelle. (THL 2020.)

Jos valvonnan tarve koskee vain tapaamisen alkamis- ja päättymisvaihetta, kyseessä on lapsen valvottu vaihto, joka toteutetaan siten, että valvoja on läsnä vaihtotilanteessa varmistaen, että se sujuu asianmukaisesti. (Aaltonen 2020, 178.)

3.5 Valvottu tapaaminen ja riskit

Päivi Haapa tuo ilmi artikkelissaan Valvottu tapaaminen lapsen kokemuksena, haastateltujen nuorten tapaamismuistoja haastateltuaan neljää nuorta pro graduunsa. Hän kertoo, että tapaamisista välittyy kuva, jossa pienten lasten on helppo löytää tekemistä tapaamispaikassa. Iän karttuessa kokemukseksi oli noussut ajoittainen tylsyys, johon nähtiin syynä ikätereiden ja mielekkään tekemisen puuttuminen. Tapaamisen vaikuttivat niin lapsen ikä kuin suhde tavattavaan vanhempaan. (Haapa 2004, 117–119.)

Suurin osa lasten emotionaalisista ongelmista on peräisin eroa edeltävästä ajasta. Vanhempien jatkuva riitely aiheuttaa lapsille stressiä, mikä näkyy muun muassa pulssin kohoamisena ja kortisolipitoisuuksien suurentumisena. Ahdistuneisuus, alavireisyys ja erilaiset psykosomaattiset oireet ovat niin ikään yleisiä. Riitaisassa perheessä lapsen turvallisuudentunne on vakavasti heikentynyt, mikä vaikeuttaa heidän selviytymistään erokriisissä. Eron nähdään toisaalta huojentavan lapsia ja vähentävän heidän stressiään, jos se todella merkitsee erimielisyyksien loppumista. Monissa eroon päätyneissä perheissä kerrotaan olleen pitkiä ja rauhallisia ja seesteisiä jaksoja, joiden aikana lapset ovat voineet muodostaa turvallisia kiintymyssuhteita vanhempiinsa. Parisuhteen vahvuudet ja yhteiset hyvät kokemukset kantavat lasta senkin jälkeen, kun vanhemmat ovat kasvaneet erilleen ja eroavat. Lasten reaktiot riippuvat heidän iästään, sukupuolestaan, temperamentistaan ja ennen kaikkea siitä, miten vanhemmat pystyvät ratkaisemaan keskinäiset erimielisyytensä. (Sinkkonen & Kalland. 2011, 178–179.)

Turvallisuuden tunteen ja todellisen turvallisuuden luominen ja ylläpitäminen on lapsen kiintymyksen kohteen tärkein tehtävä. Kun turvallisuus on luotu, lapsi voi vapaasti ryhtyä tutkimaan ympäristöään ja voi kehittyä täysipainoisesti kiinnostuksensa ja kykyjensä mukaisesti. Hughes kehottaa, ettei turvallisuutta voida pitää itsestäänselvyytenä. Se täytyy rakentaa aina uudelleen, kun hän havaitsee jonkin vaaran uhkaavan itseään. Kun lapsi varttuu, hän oppii ottamaan enemmän vastuuta omasta turvallisuudestaan. Etenkin varhaislapsuuden, mutta myös koko lapsuuden ja nuoruusiän aikana, jopa aikuisenakin lapsen kiintymyksen kohteilla on tärkeä tehtävä turvallisuuden tunteen luomisessa. (Hughes. 2011, 31–32.)

Lapsen ja vanhemman suhde kuuluu yksityisyyden piiriin. Yleisimmin valvontaa kritisoidaan sen luonnottomuudesta. Valvottava lapsi ja vanhempi eivät koe tilanetta intiimiksi eikä vanhemman luovuus suhteessa lapseen toimi, mikäli hän koko ajan tarkastelee itseään suhteessa valvojaan. Tilanteen tekee aidosti luonnottomaksi se, ettei tapaajavanhempi ei tapaamispaikassa edusta lapselleen tilaa, aikaa ja keskinäistä suhdetta hallitsevaa auktoriteettia. Valvonnalle on voitu asettaa tarkat rajat, joiden mielekkyydestä ei voi sovitella. Auktoriteetin ollessa ulkopuolella on tapaamisen kehittyminen voi valvonnan edessä olla epäjohtomukaista. Tapaamisen valvojan kannalta voi olla hyväkin, ettei ole osallistunut

päätöksen tekoon valvonnan jatkumisesta kokevissa asioissa, hän ei ole täten osapuolena. Hänen havaintonsa kuitenkin välittyvät sellaisenaan päätöksiä tekeväälle taholle. (Kaivosoja 2004, 82–83.)

Tapaamisen ja valvotun tapaamisen haitat voivat olla hankalasti arvioituja, että lapsen oireilu, muistoista puhuminen tai käytöksen levottomuus ei välttämättä ole kielteisiä tai johdu vaan tapaamisesta. Myös tapaajavanhemman jännittyneisyys, lojaaliusristiriidat sekä kesken olevan eron tai ikävän työstäminen voivat aiheuttaa levottomuutta tai esimerkiksi fyysisenä oireina ilmenevää ahdistusta. Lapselle voi olla haitallista kohdata toistuvasti huonokuntoinen vanhempi, joka voi saapua myöhässä, ei jaksa keskittyä lapseen tai pelkästään keskittyy panettelemaan tapaamisen valvojia tai toista vanhempaa. Valvonnan tehtävänä on estää, että tapaamisissa lapsi ei joudu henkisen painostuksen tai manipuloinnin kohteeksi. (Kaivosoja 2004, 81–82.)

Avainasemassa on vanhemman kyky pitää mielessä lapsen toinen vanhempi ja auttaa luomaan ja ylläpitämään mielikuvia hänestä silloinkin, kun lapsi elää yksinhuoltajaperheessä. (Sinkkonen 2012, 270–271.) Etenkin pitkittyneet eroprosessit ovat vahingollisia lapselle. Vaikeimmissa muodoissa lapsi on joutunut vedetyksi mukaan avoimeen ja aktiiviseen vihakampanjaan. Hän voi pitää toista vanhempaa yksinomaan pahana ja toistelee papukaijamaisesti vieraannuttajavanhemman fraaseja. Hän voi kieltäytyä tapaamasta toista vanhempaansa ja keksiä syytöksiä väkivallasta ja hyväksikäytöstä. Lapsi voi käyttäytyä aivan normaalisti, kunnes puhe kääntyy tavalla tai toisella vihattuun vanhempaan. Lapsi ei tunne syyllisyyttä hirveistä puheista eikä tietenkään pysty tajuamaan, kuinka syvästi hänen käytöksensä vahingoittaa sekä vieraannutettua vanhempaa että häntä itseään. (Sinkkonen & Kalland. 2011, 177–178.)

Valvottuja tapaamisia koskevaa tutkimustietoutta on vähän ja tapaamisia voidaan tarkastella lapsen, valvontaa vaativan vanhemman tai tapaaja vanhemman näkökulmasta. Tilanteessa voi olla mukana myös muita osapuolia, kuten sijaisvanhemmat, isovanhemmat, sisarpuolet sekä vanhempien uudet kumppanit. Eri osapuolilla on erityyppisiä näkökulmia tapaamisiin ja omasta näkökulmasta kunkin tarina on oma totuutensa. (Kaivosoja 2004, 85.)

4 TAPAAMISIA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Tässä luvussa kerron tapaamispaikkaa olennaisesti koskettavista laeista. Lakeja, joita tuon esille ovat laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä sosiaalihuoltolaki. Lisäksi kerron miten valvojan roolia kuvataan laissa, tapaamisoikeudesta lapsen oikeutena sekä tuon esille sen perustana olevaa lapsen etua.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 b § (8.2.2019/190) säättää vanhempien mahdollisuutta sopia lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina taikka, että tapaamiset aloitetaan ja lopetetaan valvotusti, jos tuki tai valvonta on tarpeen lapsen edun kannalta perustellusta syystä. (LHL, 22.4.2016/292.)

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (LHL, 190/2019) ei ollut mainintaa menetelmistä, joita valvoja käyttää tapaamisillaan, mutta siinä säädetään kuitenkin muun muassa lapsen huoltoa, lapsen tapaamisoikeutta ja se on siten olennainen valvottujen taustalla vaikuttava laki. Sosiaalihuoltolaissa (30.12.2014/1301) säädetään valvojan roolia, joka on tärkeä osa tätä opinnäyte-työtä.

4.1 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 § (190/2019) kertoo lapsen huollon tarkoituksiksi turvata lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välille. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava. Lapselle on voitava turvata hyvä hoito lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ym-

määrystä turvaa ja hellyyttää. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesi eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee edistää ja tukea.

Jos perusteltua aihetta on epäillä, että lapsi aiotaan viedä luvattomasti pois maasta, voi tuomioistuin määrätä valvotun tapaamisen edellytykseksi, että tapajavanhemman on luovutettava oma ja hänen hallussaan oleva lapsen voimassa oleva passi sekä muut matkustusasiakirjat valvojalle tapaamisen ajaksi. (LHL, 22.4.2016/292.)

4.2 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolaki 27 § lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta (1301/2014) säättää tuettujen ja valvottujen sekä valvottujen vaihtojen järjestämisestä. Lasten ja vanhemman välisten tapaamisten valvonnalla huolehditaan siitä, että lapsen tapaamisoikeus toteutuu lapsen edun mukaisesti. Laki määrittelee myös valvojan rooliin liittyviä tekijöitä. Valvotussa vaihdossa valvoja huolehtii, että lapsi siirtyy sopimuksen tai päätöksen mukaisesti vanhemmalta toiselle. Tuetussa tapaamisessa valvoja on käytettävissä tapaamisen ajan. Valvotuissa tapaamisissa valvoja on tapaamisen ajan näkö ja kuuloyhteydessä lapseen ja vanhempaan. Valvoja voi päättää, että tapaamista ei aloiteta tai vaihtoa ei suoriteta, tai keskeyttää tapaamisen, jos se on lapsen edun vuoksi välttämätöntä. Valvojan on annettava toimivaltaiselle lastenvalvojalle kirjallinen selvitys keskeyttämisestä tai muusta syystä toteuttamatta jääneistä sovitusta tapaamisista. Valvojalla on oltava tehtävään soveltuva ammattitutkinto tai muu soveltuva koulutus. (SHL, 22.4.2016/292.)

4.3 Tapaamisoikeus lapsen oikeutena

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS59-60/1991) artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimen, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Myös lapsen huoltolaissa lapsen etu on johtava periaate huoltoa ja tapaamisoikeutta ratkaistaessa. Oikeusperustainen lapsen etu on

ennen kaikkea lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamista. Lapsen hyvinvoinnin asettaminen lapsen edun arvioinnin kriteeriksi katsotaan riittämättömäksi toteuttamaan lapsen etua. (Aaltonen 2020, 14–15.)

Lapsen etu on avoin normi, jolle ei voida antaa yleistä kaikkiin tilanteisiin sopivaa sisältöä. Se, mikä on hyväksi yhdelle lapselle, ei ole välttämättä hyväksi toiselle lapselle. Lapsen etu on johtava periaate lapsen huoltoa ja lapsen etua ratkaistessa. Lapsen edun tulee olla ensisijainen ja keskeinen harkintaperuste kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja, että lapsen edun tulee olla läpileikkaavaa, kaikkea lapsenhuoltolain päätöksen tekoa ja toimintaa ohjaava tulkintaperiaate, jota on arvioitava aina tilanne- ja tapauskohtaisesti kunkin lapsen kohdalla. (Aaltonen 2020, 16.)

Tapaamisoikeutta säätelee laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta (190/2019) tarkoituksenaan on turvata lapselle oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempansa, jonka luona ei asu. Tapaamisoikeuteen sisältyy, että lapsi saa ajoittain olla tämän vanhemman luona tai tavata tätä muualla taikka pitää yhteyttä muulla tavoin. Lapsen kummankin vanhemman on omalta osaltaan myötävaikutettava tapaamisoikeuden toteutumiseen. Vanhemman on kasvatustehtävässään vältettävä kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle. (LHL,190/2019.)

Lapsen ja vanhemman tapaamisen tuella ja valvonnalla pidetään huolta siitä, että lapsen tapaamisoikeus toteutuu lapsen edun mukaisesti ja tarve sille arvioidaan tapauskohtaisesti. Syitä valvotulle tapaamiselle voi olla vanhemman kyvyttömyys hoitaa lasta tai vanhempi voi kohdella lasta hänen etuaan vastaisella tavalla. Tapaamisen valvonta on tarpeellista tilanteessa, kun on uhka lapsen luvatta maasta vientiin, vanhemmalla voi olla vakavia päihde- ja mielenterveysongelmia, voidaan varmistaa, ettei vanhempi ole päihtynyt tai vanhempi on käyttäytynyt väkivaltaisesti tai uhkaavasti lasta kohtaan ja on huoli, että tämä tapahtuu uudestaan. Perusteena voi olla myös lapsen psyykkisen turvallisuuden vaarantuminen. Lapsi voi olla pelokas tai traumatisoitunut joutuessaan näkemään vanhempien välisistä

väkivaltaa. Voi myös olla tilanne, ettei vanhempi ja lapsi ole tavanneet aikaisemmin tai yhteydenpito on ollut vähäistä, jolloin myös tuettu tapaaminen voi riittää lapsen edun turvaamiseksi. (THL 2020.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Haastattelut teemoittain

Valintakriteerinä haastateltaville oli se, että he kaikki tuntevat opinnäytetyön ilmiön omakohtaisesti ja että heillä on aiheesta kokemusta ja näkemystä. Lisäksi kaikki kolme haastateltavaa olivat tapaamispaikkapalvelussa työskenteleviä henkilöitä, jotka olivat sukupuoleltaan naisia. Heidän yksityisyyttään suojaten tulen käyttämään heistä nimityksiä haastateltava A, haastateltava B ja haastateltava C. Valikoin haastattelulajiksi yksilöhaastattelun, koska kokemattomana haastattelijana pystyin hallitsemaan tilannetta mielestäni paremmin. Haastateltavani minulla oli kolme valvojaa. Lisäksi haastateltavan mielipiteitä selvittäessäni, muut henkilöt eivät pääse sekaantumaan keskusteluun ja vaikuttamaan haastateltavan puheisiin. Haittana yksilöhaastattelulle voi olla, että tutkittavan tilanne on melko keinotekoinen. Hän on erossa luonnollisesta toiminnastaan ja sosiaalisista siteistään ja hänen huomionsa kohdistuu haastattelijaan ja tämän kysymyksiin. (Routio 2007.)

Tässä luvussa avaan haastattelut teemoittain, kuten haastattelulomakkeen (Liite 2) avulla haastattelutilanteessa. Jokaisen teeman kohdalla nostan jokaisen haastateltavan vastauksia teemaan liittyen ja tulen vertaamaan haastateltavien vastauksia keskenään teeman yhteydessä.

5.2 Tapaaminen valvojan näkökulmasta

Tapaamisteema pitää sisällään selvityksen, mitä vanhempi ja lapsi tai lapset tekevät valvotulla tapaamisella. Missä tapaaminen järjestetään, kauanko tapaaminen kestää, voidaanko tapaamista keskeyttää ja jos niin miksi? Miten vanhempien suhtautuminen tapaamisen merkityksellisyyteen voi näkyä tapaamisen onnistumisessa ja onko vanhempien väliset riitatilanteet vaikuttaneet tapaamisen onnistumiseen?

Haastateltava A koki valvotuilla tapaamisilla vanhempien tapaavan lapsiaan jopa pitkän odottamisen jälkeen. Haastateltava kuvaili, että tapaajavanhempi ja lapsi

tyypillisesti aluksi jakavat kuulumisiaan, jonka jälkeen he viettävät aikaansa vapaammin esimerkiksi leikkien, pelaten, syöden jotakin vanhemman tai valvojan tarjoamaa. Haastateltava nosti esille tilanteen, jossa hänen tarjoama ruoka ei ole kelvannut sekä kertoi työskennelleensä vain muutamalla valvotulla tapaamisella.

”Näillä muutamilla missä minä itseasiassa olen ollut ainakin toisella tai yhdessä oli semmonen ettei ne ottanut niitä meidän... Kahvit ne tais juoda kun oli niin hyvät eväät ittellä mukana niin ei mejän eväät kelvannut”. – (Haastateltava A)

Valvonta valvotuissa tapaamisissa on intensiivisempää, koska valvoja on koko tapaamisen ajan näkö- ja kuuloyhteydessä. (THL 2020) Haastateltava A kertoi tapaamisten järjestämisen mahdollisuuden missä tahansa, kun valvoja toimii koko ajan näkö ja kuuloetäisyydellä. Tapaamisen hän kertoi kestävän kaksi tuntia tai enemmän. Hän ei ollut kuullut valvotun kestävän alle kahta tuntia. Syitä valvotun tapaamisen keskeyttämiselle olivat Haastateltava A mukaan tilanteet, jossa vanhempi käyttäytyy epäasiallisesti tai selviää että tapaajavanhempi on päihteiden vaikutuksen alaisena. Tässä kohtaa Haastateltava A nosti valvojan velvollisuuden keskeyttää, jos jotakin sattuu. Hän toi myös esille tapaamisen kestosta sopimisen.

”Varmaan jos vanhempi käyttäytyy epäasiallisesti tai tulee ilmi, että hän on päihteiden vaikutuksen alaisena niin silloin se on valvojan velvollisuus se keskeyttää ja tietenkin lapsen kohdallakin, jos jotakin sattuu tai jos on sovitusti, että keskeytetäänkin aikaisemmin kuin tapaaminen ois tarkoitus lopettaa, jos on jotain että”. – (Haastateltava A)

Valvonnan tehtävänä on estää se, ettei lapsi joudu henkisen painostuksen tai manipuloinnin kohteeksi. Lapselle haitallista voi olla huonokuntoisen vanhemman tapaaminen toistuvasti, joka voi saapua myöhässä, ei jaksaa keskittyä lapseen tai pelkästään keskittyä panettelemaan tapaamisen valvojia tai toista vanhempaa. (Kaivosoja 2004, 81–82.) Vanhemman suhtautumisen tapaamisen merkitykselliseen tapaamisien onnistumisessa Haastateltava A koki vaikuttavana tekijänä. Jos vanhempi on pitänyt tapaamista merkityksellisenä, on vanhempi ollut lapsen

kanssa ja tehnyt asioita hänen kanssaan keskittymättä epäoleellisiin asioihin tapaamisella. Vanhemman suhtautumisella hän uskoi olevan merkitystä lapseen ja siihen onnistuneeseen kohtaamiseen ja tapaamiseen, joka on välittynyt lapsen iloisuudesta tapaamisella käytyään.

”Kyllähän se näkyy siinä vanhemman käyttäytymisessä sitten, että jos se tapaaminen on merkityksellinen vanhemmalle niin kyllähän se niinku on onhan hän sen lapsen kanssa siinä ja touhkaa sen kanssa eikä siten niinku keskity muihin asioihin siinä tapaamisella ja mikä sitten voi vaikuttaa niinku lapseenki siinä sitten, että se onnistuu se heijän kohtaaminen ja tapaaminen, että lapsi on sitten silminnähdessä iloinen siitä, että kävi tapaamassa vanhempaa”. – (Haastateltava A)

Haastateltava A kertoi, ettei hän ole kokenut vanhempien välisten riitatilanteiden vaikuttaneen tapaamisen onnistumiseen. Hän on toiminut valvojana tilanteissa, jossa lapsi on ollut sijoitettuna sijaisvanhemman luokse, jolloin sijaisvanhemmalla ja tapaajavanhempaan on ollut hyvät välit.

”Mulle ei oo semmoista tämmöstä sattunut, että tuota siinä on siinä on tuota itseasiassa lapset on ollu niinku sijoitettuja niin se on se sijaisvanhempina aina tuonut mut että ne on olleet tapaajavanhemman kanssa hyvissä väleissä että ei oo ollu semmoisia tilanteita siellä”. – (Haastateltava A)

Haastateltava B kuvaili tapaajavanhemman ja lapsen viettävän aikaa yhdessä pelaten, leikkien, tehden tyypillisiä arkisia asioita, joita on mahdollista tehdä. Hän kertoi tapaamisten toteutuvan toimistolla tai perheen kotona. Tapaamisen keston määrittelijäksi hän kertoi sosiaalityöntekijän. Tapaamisen keskeyttämisen hän piti mahdollisena, jos tilanne alkaa olla uhkaava. Vanhemman suhtautumisesta tapaamisen merkityksellisyyteen Haastateltava B näki, että vanhemmalla voi usein syntyä tunnereaktio tapaamisen lopussa ajatellessaan seuraavan kerran odottamista ja siitä seurannutta ikävää.

”No aika monesti vanhemmat liikuttuu sen tapaamisen lopussa kun heillä tulee niin iso ikävä sitten taas ennen seuraavaa tapaamista”. – (Haastateltava B)

Haastateltava B kertoi Haastateltava A tavoin, ettei ole kokenut vanhempien välisten riitatilanteiden vaikuttaneen tapaamisen onnistumiseen. Kuitenkin Haastateltava B koki, että tapaamisten ulkopuolella vanhempien välisiä ristiriitoja on ja taustalla olleet ristiriitatilanteet voivat näkyä lapsen käyttäytymisessä. Hän toi esimerkin tilanteesta, jossa vanhempi puhuu pahaa toisesta vanhemmasta ja lapsien nonverbaalisesta viestistä voi päätellä, ettei se tunnu hyvältä.

”Ei ole kyllä mun kohdalla ollut tällaisia, että ois niinku ollu täällä paikan päällä ollu mittään. Mutta kyllä skismoja taustalla on sitten. Taustalla olleet riitatilanteet saattavat vaikuttaa lasten käyttäytymiseen esimerkiksi, jos tuota niin vanhemmat erehtyy puhumaan pahaa toisesta vanhemmasta niin kyllähän se näkyy lasten ilmeistä, että se ei tunnu hyvältä”. – (Haastateltava B)

Pohtiessaan tapaamisen toteutumista haastateltava C toi esille vaikuttavana tekijänä valvotulla tapaamisella tapahtuvaan toimintaan liittyen vanhemman sen hetkisen kunnan ja vireystilan kuin myös lapsen iän merkityksen. Pienten lasten hän kertoi leikkivän tai pelaavan vanhempansa kanssa. Hän kertoi tarjoavansa välipalaa tai ruokaa tapaamisilla. Haastateltava C koki sitä tärkeämmäksi mitä pienemmästä lapsesta on kyse sen lapsen iän mukaisen rytmin säilyttämisen.

”Se riippuu, että missä se tapaaminen on järjestetty, että jos ollaan toimistolla niin täällähän on vaihtoehtoja olla täällä leikkihuoneessa ja tuolla keittiössä ja askarteluhuoneessa. Se riippuu myös siitä minkä ikäisiä nämä lapset on jotka tapaamiselle tulee. Sitten se riippuu myös siitä millainen on vanhemman sen hetkinen kunto ja vireystila ja mitä tapaamisia mulla on ollu niin jos on pieniä lapsia niin kyllä se aika menee siihen että lapsi ja vanhempi leikkii täällä leikkihuoneessa tai pelaa ja usein vanhemmat tuovat lapsille jotain herkkuja niin sitten niitä herkutellaan siellä ja sitten tuota meiltä usein tarjotaan jos on parin tunnin tai pitempi jos on

viidenkin tunnin tapaaminen niin tarjotaan välipalaa tai ruokaa että sitä sitten siinä syyään ja tietenkin mitä pienempi lapsi sen tärkeämpää pysyä sen lapsen iän mukaisessa rytmissä että jos on lounasaika niin on lounasaika ja jos on päiväuniaika tulossa vauvalle niin vauvahan nukutetaan ja näin eespäin”. – (Haastateltava C)

Tapaamispaikan valinnan tekee sosiaalitoimi eli tapaamiset toteutetaan sosiaalitoimen osoittamassa tapaamispaikassa. (Aaltonen 2020, 185.) Tapaamisen järjestämispaiaksi Haastateltava C kuvasi toimiston kuin myös sosiaalityöntekijän ohjeistuksen mukaan on voitu käydä muissa paikoissa, joita ovat olleet muun muassa keilahalli, luonto, makkaranpaistopaikka ja leikkikenttä. Tapaamisen kestoksi hän kuvasi tapaamisen keston olevan lyhimmillään kaksi tuntia ja pisin, jossa hän työskenteli haastattelu hetkellä, oli viisi tuntinen.

Valvoja voi päättää, että tapaamista ei aloiteta tai vaihtoa ei suoriteta, tai keskeyttää tapaamisen, jos se on lapsen edun vuoksi välttämätöntä. (SHL, 22.4.2016/292) Tapaamisen keskeyttämisen Haastateltava C piti mahdollisena, vaikka ei ole työuransa aikana joutunut tapaamista keskeyttämään. Hän toi ilmi esimerkin keskeyttämisen syystä, joka voisi olla lapsen tai vanhemman äkillinen sairastuminen oksennustautiin tai jos vanhemman käyttäytyminen muuttuu aggressiiviseksi. Riitatilanteet eivät ole vaikuttaneet tapaamisen onnistumiseen.

”Kyllähän tapaaminen voidaan keskeyttää. Mulla ei oo koskaan käynyt niin, että pitää keskeyttää mutta tulee mieleen, jos lapsi tai vanhempi sairastuu äkillisesti tulee vaikka oksennustautia tai jos vanhemman käytös vaikka muuttuu aggressiiviseksi niin kyllähän silloin täytyy tapaaminen keskeyttää”. – Haastateltava C

Vanhemman suhtautumisella tapaamisen merkityksellisyyteen näki hän erittäin tärkeänä. Hän kertoi, että merkitykselliseksi tilanteen kokeva vanhempi vaikuttaa lapsen kokemukseen valvotusta tapaamisesta siten, että lapsi kokee tapaamisen hyvänä ja onnellisena hetkenä. Merkityksettömänä tapaamista pitävän vanhemman Haastateltava C koki heijastuvan kielteisesti lapseen, joka välittyy vanhemman toiminnassa ja asenteessa. Hän nosti esille, että vanhemmalla esimerkiksi

voi olla kokemus siitä, ettei tapaamisen aika ole riittävän pitkä ollakseen vanhemman roolissa ja olla oman lapsensa kanssa tai vanhemmalla on vaikea hyväksyä päätöstä valvotun tapaamisen asettamisesta.

”Sillä on ihan hirvittävän tärkeä merkitys, että miten se vanhempi suhtautuu siihen tilanteeseen ja siihen lapseen, että jos vanhempi kokee merkitykselliseksi sen parinkin tunnin hetken, että saa olla oman lapsensa kanssa niin kyllähän se lapselle välittyy sellaisena hyvänä ja onnellisena hetkenä eikä semmosena, että isä tai äiti kokee että tää kaks tuntia ei mitenkään riitä niinkö mihinkään niin kyllähän se näkyy siinä toiminnassa ja asenteessa ja se heijastuu sitten lapseen se asenne. Esimerkiksi sen, että nää on ihan turhia, että minkä takia mulla pitää olla tälläset valvotut, että haluaisin olla lapseni kanssa enemmän, että tää kaks tuntia ei riitä mitenkään, että vois olla vanhempi ja olla oman lapsensa kanssa, että on semmoinen kielteinen ja ei niin kuin hyväksy sitä päätöstä, että pitää olla ne valvotut tapaamiset”. – (Haastateltava C)

5.3 Menetelmät valvojan näkökulmasta

Menetelmäteema pitää sisällään selvityksen, tarvitseeko vanhempi ja lapsi valvojan tukea, millaisilla keinoilla valvoja on tukenut lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, miten tunnistaa tilanteen, jossa valvojan tukea tarvitaan sekä kuinka valvoja voi tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta.

Haastateltava A koki, ettei ole ollut useissa tilanteissa, jossa hänen olisi tarvinnut olla vanhemman ja lapsen tukena. Hän toi esille isovanhempien ja vanhempien kysymykset, jotka ovat liittyneet tapaamiseen liittyen. Hän pohti, määritelläänkö sitä tuen antamiseksi.

”No ei oo hirveesti tullu sellaisia tilanteita. Vanhemmat ja isovanhemmat kun niitäkin on tapaamisella ollut sitten niin tuota vanhemmilla on sitten jotain kysyttävää, ei ehkä juuri siihen lapseen liittyen mutta tapaamiseen tai tommosiin liittyen. Kai sekin on sellaista tuen antamista”. – (Haastateltava A)

Haastateltava A toi esille ilmiön, joka toistuu myös Haastateltavan B kokemuksessa. He kokivat, että lapsi on osoittanut huomionsa valvojaan, jolloin molemmat haastateltavat kertoivat ohjaavansa lapsen tapaajavanhemman luokse.

”No muutamia kertoja on sattunut semmoinen, että kun lapsihan nyt on tietenkin on vähän hämillään, kun siinä nyt on joku ulkopuolinen valvoja ja hän ottaa sen, että hän on siinä tapaamisella myös mukana, että hänen valvojan kanssa voi leikkiä ja niin kuin näin tottakai jutellaan mutta sitten jos lapsi on oikein näyttäytynyt siltä että hän haluaa vaan niinku valvojan luokse tulla niin oon sitten ohjannu että no meppä nyt näyttää tuolle isille tai äitille sitä että tuota ja että sillalaila”. – (Haastateltava A)

”No aika monesti se sitten menee sillä tavalla, että se lapsi tulee hakemaan multa sitä huomiota ja sitten pitää kiinnittää huomiota siihen lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen”. – (Haastateltava B)

Keinoja, joita Haastateltava A on käyttänyt lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukemiseen ovat syntyneet tapaamisen tilanteiden seuraamisen seurauksena. Vanhempi on voinut olla olemukseltaan hiukan hämillään tai hiljainen, jonka seurauksena valvoja on tarjonnut vinkkejä tekemiseen. Valvojan henkilön tulee toiminnallaan edistää tapaamisen onnistumista ja tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 80.)

”Siinä vaan tulee jotenkin semmoinen niinku tunne ja se tilanne, että siinä niinku tulee vaan niinku sellainen tunne, että nyt tuo vanhempi tarvii jotakin pikkuisen niinku vinkkiä no kokkeilkaa vaikka tuota ja tehkääpä tätä että ehkä se aikuinen siinä alkaa näyttää siltä että se nyt ei oikein tiedä se menee vähän hämilleen ja menee sellaiseksi ehkä hiljaiseksi eikä oikein tiedä mille alkais seuraavaksi”. – (Haastateltava A)

Ensi- ja turvakotien liitto ry (2006) tuo ilmi valvojan tehtävän edistää tapaamisen onnistumista. Valvojan tukien tarvittaessa tapaaja suhteen luomisessa esimerkiksi ohjaamalla heitä yhteiseen kiinnostavaan toimintaan, jossa lapsen toiveet ja

odotukset nostetaan esiin. Haastateltava A koki myös tapaamispaikalla olevan merkitystä onnistuneeseen tapaamiseen. Hän koki, että toiminta lisää vuorovaikutusta ja on itse ehdottanut tekemistä, kuten keilaamista, jonka näki tukevan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta.

Valvoja seuraa tapaamista koko ajan ja varmistaa, että tapaaminen sujuu lapsen kannalta turvallisesti ja muutenkin asianmukaisella tavalla. (Aaltonen 2020,178.) Haastateltava B koki vanhemmista ja lapsista osan tarvitsevan hänen tukeaan. Hän kuvaili tukeneensa vanhempaa yhteisen tekemisen aloittamisessa sekä asioissa, joita hän kuvasi perusasiakoiksi. Perusasioiksi hän kuvasi lapsen perään katsomisen, huolehtimisen lapsen turvallisuudesta ja ravitsemuksesta. Hän kertoi myös osan vanhemmista osaavan toimia erinomaisesti ilman tukea aivan itsenäisesti. Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta Haastateltava B on tukenut keksimällä yhdessä valvotussa tapaamisessa olleiden kanssa tekemistä, piirtämistä leikkimistä ja pelaamista. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemiseksi hän koki voivansa keksiä yhteistä keskusteltavaa, kysellä millaisia juttuja he tekevät yhdessä ja mistä ne tykkäävät.

”No sitä voi keksiä yhteistä keskusteltavaa, kysellä vähän minkälaisia juttuja ne tekee yhdessä ja mistä ne tykkää”. – (Haastateltava B)

Haastateltava C nosti esille tapaamisille osallistuneet lapset ja vanhemmat, joista osa on tarvinnut tukea ja osa ei. Hän toi keinoja vuorovaikutuksen tukemiseen perushoidollisissa tilanteissa kuin tilanteessa, jossa oli tarjonnut pelaamisen tai leikkimisen mahdollisuutta kuin myös vanhemman ohjaamista, jos esimerkiksi tulee vaihtaa vaippa. Vaipan vaihtaminen ei välttämättä ole enää tuttua erossa olleelle tapaajavanhemmalle, jolloin hän on avustanut ja neuvonut vieressä, miten toimia. Vuorovaikutuksen tukemisen hän piti tärkeänä myös hoitotilanteessa. Haastateltava C toi esille, että pieni lapsi tarvitsee syliä, läheisyyttä ja pientä yhteistä touhua ennen tapaamiselle rentoutumista, jossa haastateltava C on ollut tukena.

”Välistä pitää tukea vanhempia siihen niinkö siihen, että ne lähtee tekemään sen pienen lapsen kanssa jotakin koska pienet lapsethan ei lähde

heti juttelemaan jos on ollu pitkä väli ja on pieni lapsi kyseessä niin kyllä-hän se pieni lapsi kaipaa sitä syliä ja läheisyyttä ja pientä yhteistä touhua että pieni lapsi niin sanotusti lämpeää sille tilanteelle että siinä tarvii sel-laista ohjausta. Olen ehdottanut kaikkea, että ottakaapa peliä tai kattel-laampa mitä leluja täällä on ja joskus pitää vanhempia ohjata, että nyt pittää varmaan vaihtaa vaippaa jos se on outo homma vaikka isälle joka on ollut pois pienen lapsen elämästä ja menen avustamaan ja neuvo-maan siihen viereen että miten se tehhään ja miten tärkeä se vuorovai-kutus on siinä hoitotilanteessa että siinä tuetaan sitä vanhemman vuoro-vaikutustilannetta vauvan kanssa”. – (Haastateltava C)

Tuen tarvitsemisen hän on tunnistanut kokemuksensa avulla. Hän kertoi tunnis-tavansa tilanteen, kun vanhempi tarvitsee valvojan tukea. Tilannetta hän kuvailee siten, että lapsi ei tiedä mitä tapahtuu ja lapsi kaipaa vanhemman sanoitusta siinä tilanteessa. Esimerkiksi haastateltava C on voinut sanoa, että ensin pestään kä-det ja sitten syödään välipalaa, jonka vanhempi osaa täten sanoittaa lapselle.

”Jaa... ehkä se on jo tätä kokemusta joka sanoo, että jotenkin sen vaan hoksaa että milloin se vanhempi tarvii sitä tukea, jos se on menossa sii-hen ettei lapsi tiedä mitä tapahtuu, silloinhan lapsi kaipaa sitä vanhem-man sanoitusta siihen tilanteeseen että nyt me tehdään näin että saatan sanoa että ensin pestään käet ja sitten syyään välipalaa ja sitten se van-hempi osaa sanottaa sen lapselle että nyt pestään käet ja syyään välipa-laa että sanoisinko että kokemus on tuonut tämän että tunnistaa tilan-teita”. – (Haastateltava C)

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemisen hän hoitaa olemalla läsnä ja huomaamaton. Hän pitää tärkeänä mahdollistaa mahdollisimman normaalin ti-lanteen epänormaalissa ympäristössä kuitenkin ollen niin läsnä, että voi seurata nonverbaalit ilmeet, eleet ja tunnistaa tilanteet, joissa auttaa vanhempaansa ym-märtämään omaa lastaan.

”Olemalla läsnä, että se niin sanotusti näkymättömänä oleminen mutta kuitenkin läsnä on semmoinen mun mielestä semmoinen tärkeä, että antaa tilaa sille vanhemmalla ja lapselle olla mahdollisimman normaalisti näissä epänormaaleissa olosuhteissa mutta sitten kuitenkin pitää olla niin läsnä, että pystyy koko ajan lukemaan niitten kaikkia nonverbaalisia ilmeitä ja eleitä ja näkkee sen, että milloin pitää auttaa vanhempaa, että se ymmärtäis vaikka sitä ommaa lasta”. – (Haastateltava C)

5.4 Rooli valvojan näkökulmasta

Viimeisessä kohdassa selvitin rooliteemaa. Siinä selvitetään, kuinka tapaamisista sovitaan, millainen rooli valvojalla on valvotulla tapaamisella, mikä on valvojan tärkein tehtävä valvotussa tapaamisessa? Uskooko valvoja, että hänen läsnäolollaan on vaikutusta onnistuneeseen tapaamiseen, miten hän itse käsittää valvonnan ja miten se käytännössä toteutuu? Miten tapaamiselle saapuminen ja lähteminen on toteutettu ja minkälaisia tunteita valvotut tapaamiset valvojassa herättää?

Haastateltava A piti tärkeänä tapaamisen sovittamista työviikon muuhun sisältöön. Hän kertoi, että kaikkien omat aikataulut tulee huomioida tapaamisen ajankohdan suunnittelussa. Haastateltava A toi esille sosiaalityöntekijän ohjeet, jotka määrittelevät tapaamisen keston ja kuinka usein tapaamisia järjestetään. Hän kertoi soittamalla ehdottavan sopivia ajankohtia ensin joko sijaisvanhemmalle tai lähivanhemmalle, jonka jälkeen selvittää tapaajavanhemman mahdollisuudet osallistua tapaamiseen.

”No ensinhän sieltä tulee sosiaalityöntekijältä ohje, että näistä tapaamisista, että kuinka usein ja kuinka pitkiä, sitten ruetaan soittellee, joko sinne sijaisperheeseen tai sitten tälle lähivanhemmalla ja ehotellaan ja sitten täytyy tapaajavanhempaan olla yhteydessä että käykö tämmönen ja ite omaan kalenteriin sovittaa se, että mikä se ois. Ehkä ihan ensimmäisenä lähtisin siitä mä suunnittelen ommaan kalenteriin mulle nyt kävis tuohon ja sitten mä lähen ehottelee näille vanhemmille näitä aikoja, että

mikä se kellon aika nyt ois sopiva. Monta kalenteria täytyy saada mät-säämään”. – (Haastateltava A)

Haastateltava A näki roolinsa valvotulla tapaamisella tarkkailijana, joka toimii kuulo ja näköetäisyydellä. Hän kuvasi olevansa huomaamaton tarkoituksella.

”Mä yritän pysytellä aina semmosella tottakai nyt kuulo ja näköetäisyydellä niinku kuuluu mutta et sitten niinku yrittäs olla vähän semmonen niinku seinäruusu, että ei tois itteään esille siinä että olla vähän niin kuin ei oliskaan. Niin sanottu tarkkailijan rooli siellä, että miten se nyt mennee se tapaaminen”. – (Haastateltava A)

Tapaamispaikka on ammatillinen tai ammatillisesti ohjattu palvelu, joka mahdollistaa lapsen ja hänestä erossa asuvan vanhemman turvallisen tapaamisen. (Kalavainen 2004, 21.) Tärkeimpänä tehtävänä valvotussa tapaamisessa Haastateltava A koki tapaamisen mahdollistamisen. Hän koki, ettei tapaamista olisi välttämättä mahdollista järjestää, ilman valvojaa. Hän näki tärkeänä lapsen turvallisuuden esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhempi on päihteiden vaikutuksen alaisena. Hän koki myös tärkeänä tukemisen ja ohjaamisen perushoidollisissa asioissa tarvittaessa.

”Mahdollistaa se tapaaminen. Muuten se ei välttämättä oo mahdollista, että se lapsi tapais jos sitä ei joku ois valvomassa. Tottakai sitten turvata se niinku se lapsen turvallisuus, että jos riskiä että vanhempi on vaikka päihteiden alaisena. Niin ja tietenkin jos se vanhempi kaipaa hoidollisissa hommissa, jos lapsi on vaikka vaippaikäinen, jos se vaikka tarvii siinä jotain ohjausta ja tukea niin semmoinen siinä sitten”. – (Haastateltava A)

Lapsen ja vanhemman suhde kuuluu yksityisyyden piiriin. Yleisimmin valvontaa kritisoidaan sen luonnottomuudesta. Valvottava lapsi ja vanhempi eivät koe tilanetta intiimiksi eikä vanhemman luovuus suhteessa lapseen toimi, mikäli hän koko ajan tarkastelee itseään suhteessa valvojaan. Tilanteen tekee aidosti luonnottomaksi se, ettei tapaajavanhempi ei tapaamispaikassa edusta lapselleen tilaa, aikaa ja keskinäistä suhdetta hallitsevaa auktoriteettia. (Kaivosoja 2004, 82–

83.) Valvojan läsnäolon vaikutusta onnistuneeseen tapaamiseen pohtiessaan Haastateltava A ei pitänyt luonnollisena tilanteena, kun tapaaminen toteutuu ulkopuolisen ammattilaishenkilön valvotun tapaamiskertojen olevan mahdollisesti kiusallisia. Hän korosti, että erityisesti tapaajavanhempi voi tuntea olonsa kiusalliseksi. Hän koki, että tapaajavanhempi voi kokea olevansa vahvan valvonnan kohteena. Haastateltava A arvioi tapaamisen ilmapiirin rentoutuvan, kun tapaamisia on ollut useampi. Hän koki voivansa vaikuttaa tapaamisen onnistumiseen ohjaamalla lasta ja tapaajavanhempaa mielekkääseen toimintaan.

Kaikki haastateltavat kertoivat valvonnan ja sen käytännössä toteutumisesta ja siitä, kuinka heidän tulee olla koko tapaamisen ajan näkö- ja kuuloetäisyydellä. Haastateltava A kertoi olevansa tapaamisen ajan tapaajavanhemman ja lapsen kanssa samassa huoneessa. Hän toi esille esimerkin, jossa vanhemman ja lapsen mennessä keittiöön hän seuraa heitä ja heidän mennessä vessaan haastateltava A on vaatinut pitämään ovea auki.

”Mun täytyy olla siinä samassa huoneessa ja niinku olla siinä ja jos perhe tai tai jos vanhempi ja lapsi lähtee liikkumaan, jos täytyy käydä vessassa niin, jos ne menee yhdessä niin käytännössä sen täytyy toteutua sillä lailla että heidän täytyy jättää ovea sillä lailla, että mä näen tai jos menen keittiöön syömään niin minä meen perässä sinne ja siinä kokoajan näen ja kuulen heidät”. – (Haastateltava A)

”Valvonta on sitä, että seuraa koko ajan mitä lapsi ja vanhempi puuhailee siinä, että joka paikassa mukana yleensä missä lapset ja vanhemmat liikkuu keskenään, ettei niitä saa jättää hetkeksikään ilman silmiä” – (Haastateltava B)

Tapaamiselle saapuminen ja lähteminen on haastateltava A mukaan toteutunut siten, että asiakkaat ovat saapuneet toimistolle. Hänen asiakkaansa ovat voineet tapaamisen alussa tavata keskenään ja vaihtaa kuulumisiaan. Sijaisvanhempi on tuonut lapset tapaamiselle ja tapaajavanhempi on tullut sovittuun aikaan toimistolle. Tapaamisen päättyessä sijaisvanhempi on hakiessaan lapsia voinut olla

kiinnostunut, kuinka tapaaminen on sujunut, johon valvoja, lapsi ikänsä mukaan sekä myös itse tapaajavanhempi ovat voineet kertoa tapahtumista.

Haastateltava B kertoi sosiaalityöntekijän määrittelevän tapaamisajat ja ajankohdat. Hän koki, että joskus sosiaalityöntekijä on antanut enemmän vaihtoehtoja sopia keskenään tapaamiset perheen kanssa.

”Yleensä ne on sosiaalityöntekijän määrittelemiä nämä tapaamisajat, ajankohat. Mennään niiden mukaan ja toisinaan sosiaalityöntekijä on antanut vähän enemmän antaneet vapautta sopia keskenään perheen kanssa”. – (Haastateltava B)

Pohtiessaan rooliaan Haastateltava B kertoi, että valvojan tulisi pysyä taustalla sekä seurata kuinka tapaaminen sujuu ja vain tarvittaessa puuttua tilanteisiin. Tärkeimpänä tehtävänä valvotulla tapaamisella Haastateltava B kertoi, että tulee tarkkailla, että tapaaminen sujuu turvallisesti. Kysyttäessä häneltä uskooko hän, että hänen läsnäolollaan on vaikutusta onnistuneeseen tapaamiseen, hän nosti esille, että uskoo valvotun tapaamisen taustalla olevan kovat syyt sille miksi tapaamisia järjestetään uskoen, että valvonta tuo turvallisuuden tunnetta ja luottamusta tapaajavanhemman ja lapsen välille.

”No kyllä varmasti on koska kyllähän sille on kovat syyt miksi ylipäättään on valvottu tapaaminen, että se varmasti luo semmoista turvallisuuden tunnetta ja luottamusta lapsen ja vanhemman välille”. – (Haastateltava B)

Haastateltava B kertoi valvotulle tapaamiselle saapumisesta ja lähtemisestä. Sijaisperhe tai toinen vanhempi on tuonut lapsen paikalle, ja tapaajavanhempi on ollut toimistolla tai kotonaan odottamassa, siirtymät ovat tapahtuneet pääasiassa sujuvasti kertoo Haastateltava B omasta kokemuksestaan.

”Joko sijaisperhe tai toinen vanhempi tuo lapsen paikalle ja sitten toinen vanhempi on omassa kotona tai täällä toimistossa oottamassa. Vaihdot

tapahtuu silleen aika sujuvasti yleensä. Ainakin omalla kohdalla on selainen kokemus ollu”. – (Haastateltava B)

Valvotut tapaamiset olivat nostattaneet tunteita. Haastateltava B tunsu ristiriitaisia tunteita siitä miksi nämä ovat valvottuja. Hän on kyseenalaistanut joskus paljonkin mutta tiedostaa ettei valvojat tiedä kaikkea eikä koe, että hänen tulisi tietää valvotun tapaamisen päätökseen koituneesta syystä. Hän tyytyy tietoon, että tapaaminen on sosiaalityöntekijän määräämä ja hän noudattaa annettuja ohjeita.

”Kyllä ne välillä on vähän ristiriitaisia että välillä sitä mieltii että miksi nämä ovat valvottuja. Että, kyseenalaistaa välillä paljonkin mutta kun ei hän me tiedetä ihan kaikkea niin sitten tavallaan niinkö meidän tehtävä ei ole kuitenkaan spekuloida niitä. Et se on sosiaalityöntekijän määräämä ja se on sillä selvää sitten, että me mennään niiden ohjeiden mukaan”. – (Haastateltava B)

Lisäyksenä Haastateltava B halusi kertoa haastattelupäivänä tapahtuneesta asiasta. Hän oli saanut yhteydenoton tapaajavanhemmalta, jonka valvotut tapaamiset olivat loppuneet ja sijoituksessa olleet lapset olivat päätyneet takaisin kotiin sijoituksesta. Valvoja oli toiminut todistajana hallinto-oikeudessa ja puoltanut tapaaja vanhempaa. Hän kuvaili viestiä ihanaksi ja kertoi olevansa onnellinen heidän puolestaan. Hän koki, että sijoitukseen ei ollut riittäviä perusteita ja häntä jännitti miten tapauksessa käy. Hän pohti tulisiko perhe saamaan perhetyötä jatkossa ja arvioi että se on hyvin todennäköistä.

”Sain tänään yhestä valvotusta mitä mä tein sain niin niin ihanan vastauksen perheeltä, että ne sai lapset kotiin. Olin hallinto-oikeudessa heidän puolellaan todistamassa. Se on ihan huippu juttu. Oon niin onnellinen niiden puolesta koska siellä ei oikeasti ollu mittään järkeä siinä sijoituksessa. Mua oikeasti ihan jännitti miten siinä käy. Ihana että kävi noin. En tiedä miten siellä sitten jatkot, että onko perhetyötä jatkossa ja niin pois päin, todennäköisesti on mutta...”. – (Haastateltava B)

Jos vanhemmat eivät voi kohdata toisiaan lasta tuodessa tai hakiessa, on se merkitty päätökseen, jolloin tapaamispaikassa osataan sopia turva-ajasta lapsen vaihtotilanteessa. (Aaltonen 2020, 186–187.) Haastateltava C kertoi esimiehensä kertovan raamit toiminnalle, jonka jälkeen hän on ollut yhteydessä asianomaisiin, jolloin on sovittu tapaamisajat ja tarvittavat käytännöt hakutilanteissa, jos vanhemmat eivät saa kohdata toisiaan. Hänen roolinsa on myös määräytynyt esimiehen ohjeiden mukaisesti. Käytännössä voi tulla ohjeita esimerkiksi asioista, joista vanhempi ei saa puhua lapselle. Roolin muutoin hän koki valvojana, joka seuraa tilannetta siten että tapaaminen pysyisi mukavana lapsen ja vanhemman välisenä tapaamisena, josta ei syntyisi lapselle kovin suurta psyykkistä kuormitusta.

Hän koki läsnäolollaan vaikutusta tapaamisen onnistumiseen. Hän näki merkitystä asenteellaan ja toiminnallaan, kuinka hän on ja ottaa asiakkaat vastaan ja miten hän antaa heille tilaa olla. Hän näkee kaikella olevan merkitystä tapaamisen onnistumiseen.

”On tiettenkin. Kaikki se mun asenne, miten mä oon, miten mä otan heidät vastaan, miten mä annan heille sen tilan olla. Kaikki se vaikuttaa miten se tapaaminen onnistuu”. – (Haastateltava C)

Kuulo- ja näköetäisyydellä pysymisen lisäksi haastateltava C toi esille työparitoiminnan pohtiessaan käsitystään valvonnasta ja sen käytännön toteutusta. Työparin kanssa hän on varmistanut vaihtotilanteiden ja valvonnan sujumisen. Esimerkkitulanteena hän toi esille lapsen vessassa käynnin. Tällöin ovi on auki ja toinen vessan ovella valvomassa.

”Minun pitää olla koko ajan silminä ja korvina, että silloin kun lapsi tulee ja vaihtotilanteet varsinkin, jos vanhemmat ei saa toisiaan kohdata pittää se varmistaa. Ylleensä näissä on työpari niin työparin kanssa varmistaan, että vaihto ja valvonnat onnistuu sujuvasti. Jos lasta pitää käyttää, vaikka vessassa niin ovi on auki ja toinen on siinä vessan ovella ja ollaan aina silminä ja korvina siinä tilanteessa”. – (Haastateltava C)

Tapaamisen saapumisen ja lähtemisen toteutuksessa hän nosti esille tilanteet, jossa vanhemmat eivät saa tavata toisiaan. Tällöin he ovat pitäneet viidentoista minuutin tai kolmenkymmenen minuutin tauon saapumisten välissä ennaltaehkäistäkseen vanhempien kohtaamisen. Hän koki tämän tyylin toimineen hyvin. Hän nosti myös esille tilanteet, joissa sijaisvanhemmat tuo lapset eikä ole tarvinnut valvoa saapumista ja lähtemistä. Hän kertoi olevan hyvin asiakaskohtaista, miten tapaamiset sovitaan ja miten ne toteutuvat.

”Just näin, jos pitää valvoa näin, että vanhemmat eivät saa tavata niin pidetään just näin, että vartin tai puolen tunnin tauko niitten välissä, ettei tuota tuu sitä kohtaamista ja ne on onnistunut kyllä hyvin. Sitten on sellaisia tapaamisia, jossa sijaisvanhemmat tuo lapset niin niissä ei oo tarvinnu sillä tavalla valvoa tulemistä tai lähtemistä. Vanhempi tulee tänne ja sitten sijaisvanhemmat tuo tänne paikalle. On niin asiakaskohtaisia, miten nämä sovitaan ja miten ne toteutuu”. – (Haastateltava C)

Valvonnalla on voitu asettaa rajat, joiden mielekkyydestä ei sovitella. Tapaamisen valvonnan kannalta voi olla hyvä, ettei osallistu päätöksen tekoon valvonnan jatkumisesta koskevissa asioissa. (Kaivosoja 2004, 82–83.) Valvotut tapaamiset ovat herättäneet tunteita myös hänellä. Hän toi ilmi, että valvottuja tapaamisia on monenlaisia, mutta yksi tapaus on herättänyt erittäin ristiriitaisia tunteita nähdesään, kuinka lapset rakastavat ja kaipaavat biologista vanhempaansa. Tätä kautta on syntynyt tunteiden ristiriitaa, että saman aikaisesti Haastateltava C on toivonut, että perhe voisi olla yhdessä mutta samanaikaisesti hän korosti olevansa tietämätön siitä, miksi valvottu tapaaminen on määrätty. Valvojana tietää hänen toimenkuvansa, hoitaa annetun tehtävän vuorovaikutusta tukien myös ilman tietoa valvotun tapaamisen määräämisen syytä. Hänellä herää tunteita toivoessaan asioiden olevan perheessä eri tavalla ja hänellä toisinaan herää toivomus siitä, että taustalla perhe saisi riittävät tukitoimet tilanteen eteenpäin viemiseksi, ettei lapsen sijoitus olisi pysyvä tila. Vanhemmuuden näyttäytyessä hyvälle hän toivoo, että taustalla olisi hyvät ja tiiviit perhetyön keinot, että lapsilla olisi mahdollisuus ehkä tavata myös vanhemman kotona. Hän toivoo eteenpäin vievää otetta perheiden tilanteisiin.

”Kun näitä on niin monenlaisia näitä valvottuja tapaamisia, että tässä yhdessä casessä välillä tosi ristiriitaiset tunteet, että kun näkee siinä kuinka paljon lapset rakastaa ja kaipaa sitä omaa biologista vanhempaa niin siinä on itelläkin niinkö välillä semmoista tunteiden ristiriitaa, että toivois, että se perhe voi olla yhdessä ja sitten kuitenkin meillä työntekijänä ei ole kauheasti tietoa minkä takia sitä valvottua tapaamista pidetään että me tehdään työmme ja tuetaan sitä hyvää vuorovaikutusta siinä mutta kyllä välillä sattuu omaankin sydämeen se, että toivois että asiat ois heidänkin kohdalla eri tavalla ja välillä toivoo, että näissä valvotuissa tapaamisissa ois hienoa jos niiden taustalla sillä perheellä ois tarpeeksi tukitoimia, että he pystyis sen tilanteen kanssa etenemään jotankin eteenpäin ettei olisi pysyvä tila se että lapset ovat muualla sijoitettuja. Ja sitten kun vanhemmuus näyttäytyy meille niissä tapaamisissa hyvälle, että se toivois tosiaan, että taustalla siellä menis sellaiset hyvät ja tiiviit perhetyön keinot, että lapsilla ois ehkä mahdollisuus tavata vanhempansa sitten vaikka kotona. Toivoo semmoista edistystä”. – (Haastateltava C)

Selviää, että jokainen haastateltava työskentelee sosiaalitoimen tai esimiehensä antamien ohjeiden mukaisesti. Haastateltavista jokainen kertoi työskentelevänsä kuulo- ja näköetäisyydellä. Haastateltavilta nousi ajatuksia roolinsa merkityksellisyydestä valvotun tapaamisen mahdollistajana. Tuli ilmi, että ristiriitaisia tunteita valvojissa voi herättää hyvin onnistuneet tapaamiset rinnastettuna valvotun tapaamisen tarpeeseen. Haastateltavat yhtä mielisesti kokivat, että eivät tunne perheen taustoja ja syitä valvottuun tapaamiseen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni ja haastattelun pohjalta hyvään valvottuun tapaamiseen johtavat tekijät eivät tulleet esille yksi selitteisesti vaan voitiin havaita, että valvotut tapaamiset toteutetaan tapaus- ja tilannekohtaisesti eri tavoin. Haastattelussa ilmeni asetettujen raamien tulivan valvojalle sosiaalityöntekijältä tai esimieheltä, jotka pystyvät vaikuttamaan toiminnan sisältöön sekä sen järjestämispaikkaan.

Kaikkia vastaajille esitettiin kysymys, jossa kysyttiin mitä vanhempi ja lapsi tai lapset tekevät valvotulla tapaamisella. Vastausten perusteella voin todeta, että tapaamispaikalla toiminnot ovat hyvin arkisia ja ne voidaan toteuttaa tapaamispaikan olosuhteissa. Valvojien kerronnat olivat samankaltaisia heidän kertoessaan mitä lapset tekevät valvotulla tapaamisella. Kävi ilmi, että tapaamisella on yleistä pelata, leikkiä ja syödä. Toiminnot olivat arkisia ja vuorovaikutusta seurataan läpäisevästi koko tapaamisen ajan, jota myös tuetaan tarvittaessa. Iän mukaisen rytmin säilyttämisen tärkeys nousi esille vastauksesta. Kaivosoja nosti esille sen, että lapselle voi olla haitallista kohdata toistuvasti huonokuntoinen vanhempi, joka voi saapua myöhässä, ei jaksa keskittyä lapseen tai pelkästään keskittyä panettelemaan valvoja tai toista vanhempaa. Myös haastattelussa valvojaa teema nousi esille, kun tapaamista tukevana nähtiin toiminnan sisällön toteutus heijastaen vanhemman kuntoon ja vireystilaan. (Kaivosoja 2004, 81–82.)

Esiin nousi valvojan kokemus siitä, että tapaamispaikka voi vaikuttaa myönteisesti vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Nousi esiin, että tapaamispaikan tarjoamat toiminnot voivat vaikuttaa vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen positiivisesti. Tapaamispaikkoja, jossa valvoja on ollut, oli toimisto, perheen koti, keilahalli, makkaranpaisto paikka. Haastattelujen perusteella paikka, jossa valvoja voi pitää näkö- ja kuuloyhteyden tapaajavanhempaan ja lapseen.

Ensi- ja turvakotien liitto ry kuvaa valvojan tehtäväksi edistää tapaamisten onnistumista. Valvojan kerrottiin tukevan tarvittaessa tapaaja suhteen luomisessa lapseen esimerkiksi ohjaamalla tapaajavanhempaa ja lasta yhteiseen kiinnostavaan toimintaan. Valvojat pyrkivät tukemaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ohjaamalla toimintoihin tai toiminnan pariin. Tukea on tarjottu keskustelun kautta tuomalla yhteistä keskusteltavaa, kyselemällä millaisista asioista tapaajavanhempi ja lapsi tykkäävät ja millaisia juttuja he tekevät yhdessä. Myös perushoidollisissa tilanteissa nostettiin esiin vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tärkeys. Näen että on viisasta hyödyntää valvottujen tapaamisten mahdollisuutta toteuttaa ne mahdollisimman luonnollisesti. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 88.)

Vastaukset osoittavat, kuinka tärkeänä nähdään vanhemman suhtautuminen tapaamiseen. Vanhemman suhtautumisen tapaamisen merkityksellisyyteen nousi tärkeäksi tekijäksi tapaamisten onnistumisessa valvojen näkökulmasta. Vanhemman pitäessä tapaamista merkityksellisenä on vanhempi ollut lapsen kanssa ja tehnyt asioita hänen kanssaan keskittymättä epäoleellisiin asioihin. Nousi pintaan lapsesta välittynyt ilo, joka on heijastunut onnistuneesta kohtaamisesta ja tapaamisesta.

Vanhemman kokemus epäoikeudenmukaisesta päätöksestä toteuttaa tapaamiset valvottuna voi vaikuttaa kielteisesti tapaamisen onnistumiseen. Vanhemmalla saattoi olla toive siitä, että sopimuksen tapaamisen tulisi kestää sovittua pidempään, kun kokemansa aika on liian lyhyt tukeakseen hänen vanhemmuuttaan.

Tapaajavanhemman ja sijaisvanhemman väliset tapaamiset onnistuivat ilman tapaamiselle saapumisen ja lähtemisen jaksottamista, joka tarkoitti sitä, että valvojen kokemuksesta vanhemman ja sijaisvanhemman suhde on ollut hyvä. Vanhempien väliset riitatilanteet heijastuivat perheen sisäisistä ongelmista. Oli hienoa huomata, etteivät valvojat olleet kohdanneet tapaamisella riitatilanteita, vaikka ovat tienneet taustalla vanhempien välisistä haasteista. Haastattelujen myötä selvisi, että vanhempien ristiriitaiset tilanteet voivat olla valvojan tiedossa.

Valvojat eivät olleet koskaan keskeyttäneet tapaamista, joka tuli minulle yllätyksenä. Mahdollisena syytä keskeytymiselle nähtiin äkillinen sairastuminen kuten oksennustauti tai jos jotain sattuu. Muita syitä oli tilanteen muuttuminen uhkaavaksi, vanhemman aggressiivisuus tai päihtyneisyys. Sosiaalihuoltolaki (1302/2014) säättää valvojan tehtäväksi päättää, jos tapaamista ei aloiteta tai jos tapaaminen tulee keskeyttää, jos se on lapsen edun vuoksi välttämätöntä.

Hyvän valvotun tapaamisen taustalla voi olla monia tekijöitä. Valvottu tapaaminen voi näyttäytyä tapaajille epänormaalina tilanteena, johon vaikuttavina tekijöinä nähtiin tapaamispaikan ympäristö sekä ammattilaisen läsnäolo tapaamisilla. Tapaaminen ei ole ainut tekijä onnistuneeseen tapaamiseen vaan siihen liittyy myös tapaamista alustavat järjestelyt, joita on tapaamisesta sopiminen ja tapaamisen aloittamisen ja lopettamisen suunnittelu. Lapsen ikätaso ja tarpeet vaihtelevat, jolloin valvojan on osattava mukautua tilanteeseen ja arvioida ohjausta lapsen iän ja kehityksen mukaisesti. Oranen (2004) toi esiin tapaamispalveluiden vapaaehtoisten työntekijöiden murroksen nykyhetkeen, jossa työ on vaativaa itse ammattilaisillekin. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) säättää valvojalla oltavaksi tehtävään soveltuvan ammattitutkinnon tai muun soveltavan koulutuksen, jonka näen turvaavan tapaamispalvelun laadun.

Viimeinen teema kaikille haastateltaville käsitteli roolia. Vastausten perusteella muodostui käsitys siitä, että valvojan roolilla on vaikutusta onnistuneeseen tapaamiseen. Valvojat pitivät itse tehtävänsä tärkeänä ja heidän kokemuksensa ohjaamisen ja neuvonnan vaikutukseen on uskottava.

Valvojan roolista muodostui käsitys, että he toimivat näkö- ja kuuloetäisyydellä huomaamattomana, mutta läsnä olevana. Jokaisella tapaamisella ohjaaminen tai neuvonta ei ole tarpeellista mutta jossakin tilanteissa se on tarpeellista. Sivusta seuraajan roolissaan valvoja seuraa vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja tukee sitä tarvittaessa.

Kaivosoja kertoo, että valvonnalle on voitu asettaa tarkat rajat, joista on pidettävä kiinni. (Kaivosoja 2004, 82–83.) Haastatelluille valvojalle annetut ohjeet vaikuttavat valvojan toiminnan sisältöön. Valvoja on ollut avuksi tapaajavanhemmalle ja

lapselle tilanteissa, jossa valvoja on kokenut ohjaamisen tai neuvonnan tarpeelliseksi kuin myös vastatessa tapaajavanhempaa askarruttaviin kysymyksiin tapaamisiin liittyen. Rooli osoittautui sivusta seurailevaksi valvojaksi, joka pyrkii olemaan huomaamaton mutta aina saatavilla.

Valvojat avoimesti kertoivat roolistaan valvotulla tapaamisella. Valvojan rooli koettiin merkityksellisenä osana valvotun tapaamisen onnistumiseen sekä tapaamisen mahdollistamiseen. Selviää haastatteluista, että valvojan antamalla ohjeilla ja neuvoilla on voinut olla selkeä yhteys tapaamisen onnistumiseen. Kaivosoja kertoo valvonnan kautta lapsen voivan kokea tapaamisen turvallisemmaksi sekä tiedon valvonnasta voivan rauhoittaa lasta jo etukäteen. Vanhemman Kaivosoja näki hyötyvän uskalluksesta osoittaa lapselleen läheisyyttä, jos vanhempaa uhkaa syyte väkivallasta tai hyväksikäytöstä. (Kaivosoja 2004, 81–82.) Myös lapsen edun nimissä tapaaminen voidaan toteuttaa, vaikka vanhemmalla olisi lähestymiskiello lastaan kohtaan. (Aaltonen 2020, 187.)

Tapaamista tarkkailevan valvojan paikalla olo voi tuoda haasteita. Tuli ilmi, että lapsi voi hakeutua valvojan luokse, jolloin valvojan tehtävänä on ollut ohjata lasta tai vanhempaa heidän yhteiseen toimintaansa. Nousi esiin myös, että valvojan läsnäololla voi olla myönteinen vaikutus vanhemman ja lapsen suhteeseen. Valvotun tapaamisen kuvauksessa THL (2020) tuo esiin, että valvonta mahdollistaa turvallisen tapaamisen, silloin kun tapaamiseen liittyy jokin lapsen psyykkistä fyysistä tai sosiaalista kehitystä uhkaava tekijä.

Aaltonen nosti esiin vanhemmat, jotka eivät voi kohdata toisiaan. Tämä huomio on merkattuna päätökseen, jolloin tapaajapaikan odotetaan osaavan sopia turvajasta lapsen vaihtotilanteissa. Haastateltavana olleilla valvojilla on tärkeä rooli tapaamisen aloittamisessa ja lopettamisessa. Haastateltaville turvajajan sopiminen oli mutkatonta mutta toimivana asiana nähtiin myös työparista tuleva hyöty. Tilanteet, joissa vanhemmat eivät ole saaneet kohdata toisiaan ovat mahdollistuneet aikatauluttamisella sekä työparityöllä. Työparityöskentelyllä nähtiin vaikutus valvonnan käytännön toteutuksessa. Käytännössä näkö- ja kuuloyhteyden pitäminen asiakkaaseen vaatii kykyä olla tilanteen tasalla ja siirtyä vanhemman ja

lapsen mukana yhteys ylläpitäen. Haastateltavien kokemusten perusteella sijaisvanhempien ja vanhempien yhteistyö on mutkattomampaa kuin vanhempien väliset valvotut tapaamiset. (Aaltonen 2020, 186–187.)

Ajatuksia herättäviä ajatuksia toivat etenkin tunteet, joita valvojilla on herännyt. Valvojat kokivat ristiriitaisia tunteita tapaamisista, joiden taustatekijänä pystytään näkemään tietämättömyys. Valvoja ei välttämättä tiedä valvottuun tapaamiseen johtaneita syitä, kun taas saman aikaisesti valvoja voi kohdata tapaamisella vanhemman ja lapsen, joiden välinen vuorovaikutus on ollut hyvää eikä tarvetta tukea tai neuvoa tapaamisella ei ole syntynyt. Valvojalle vanhemmuus saattoi välittyä myönteisenä, jolloin syntyi ristiriitaisia tunteita valvonnan tarpeelle. Kävi ilmi, ettei valvojat tiedä valvontaan johtaneita syitä, mutta heidän ymmärryksensä taustalla oli, että valvottuihin tapaamisiin liittyy painavat syyt. Kaivosoja kertoo, että tapaamisen valvojan kannalta voi olla hyvä, ettei tämä ole osallistunut päätöksen tekoon valvonnan jatkumisesta koskevilla asioilla, eikä ole täten osapuolena. Tällöin valvoja kuitenkin välittää havaintonsa sellaisenaan päätöksiä tekeväälle taholle. Valvojista asioiden pyörittämistä mielessä ei pidetty tarpeellisena, koska tärkeimpänä tehtävänä nähtiin valvotun tapaamisen mahdollistaminen. (Kaivosoja 2004, 82–83.)

THL toi esille valvotun tapaamisen asettamisen syitä. Valvotulle tapaamiselle voi olla määrittää vanhemman kyvyttömyys hoitaa lastaan tai vanhempi voi kohdella lasta hänen etuaan vastaisella tavalla. Tapaamisen valvonta on tarpeellista tilanteissa, kun on uhka lapsen luvatta maasta vientiin, vanhemmalla voi olla vakavia päihde- ja mielenterveysongelmia, voidaan varmistaa, ettei vanhempi ole päihtynyt tai vanhempi on käyttäytynyt väkivaltaisesti tai uhkaavasti lasta kohtaan ja on huoli, että tämä tapahtuu uudestaan. Perusteena voi olla myös lapsen psyykkisen turvallisuuden vaarantuminen. Lapsi voi olla pelokas tai traumatisoitunut joutueessaan näkemään vanhempien välisestä väkivaltaa. Voi myös olla tilanne, ettei vanhempi ja lapsi ole tavanneet aikaisemmin tai yhteydenpito on ollut vähäistä, jolloin myös tuettu tapaaminen voi riittää lapsen edun turvaamiseksi. (THL 2020.)

7 POHDINTA

Pyrin opinnäytetyössäni selvittämään vastausta tutkimusongelmaani, millainen on hyvä valvottu tapaaminen. Tutkimuskysymykseni olivat mitä keinoja työntekijä käyttää vuorovaikutuksen tukemiseen, mitkä ovat riskejä hyville käytännöille ja mitä merkitystä on valvojan roolilla tapaamisen onnistumiseen. Punoin määrittelämäni teemat tapaaminen, menetelmät ja rooli punaisenlangan omaisesti läpi haastattelurungon ja tunsin litteroidessa vastauksia olevani asian ytimessä. Tunsin, että haastattelemani henkilöt tarjosivat vastaukset kysymykseeni riittävän hyvin.

Koen, että opinnäytetyöni tutkimustulokset ovat yleisesti otettuna luotettavia. Haastateltavien vastaukset antoivat vaikutelman asiallisuudesta ja luotettavuudesta. Tulokset on saatu kolmelta vastaajalta, jotka ovat osallistuneet haastatteluun vapaaehtoisesti. Kaikki haastattelut käsittelin nimettömänä, jolloin kukaan ei voi henkilöidä vastaajia jälkikäteen. Luottamuksen lisäämiseksi tutkimusjoukko olisi voinut olla määrällisesti laajempi. Isommalla otannalla uskon olevan vaikutusta kattavamman ja laajemman tiedon saantiin.

En odottanut opinnäytetyön olevan lainkaan tämän tyyppinen. Vaihdoin alkupeleistä aihetta pari kertaa ja tuntui etten löytänyt työlleni sopivaa tutkimusotetta millään. Olin hämmentynyt, kun tunsin ettei koulutuksella tai sen antamalla tiedolla ollut tuntuva tekemistä opinnäytetyön kanssa sitä aloittaessa. Opinnäytetyö prosessi ei siis heijastunut minulle kirkkaana, selkeänä tekemisenä, joka onnistuisi oppimistehtävän tavoin vaan se sisälsi tyypillistä tehtävän tekoani enemmän ylä- ja alamäkiä. Sokeuduin helposti kirjottamalleni tekstille enkä meinannut saada kärsivällisyyttä uusien tutkimustermien opetteluun ja hallintaan, kun mielessä säihkyi mahdollisuus jo tehdä tämän alan työtä.

Mukavimpia hetkiä opinnäytetyötä tehdessä oli termien avaaminen, ihmisten haastatteleminen ja selvästi näkyvät tuotokset, kun tekstiä syntyi. Litterointikin oli mukavampaa hommaa, vaikka olikin aikaa vievää.

Varasin haastatteluille työpaikalta tilan, johon selvisi myöhemmin päällekkäinen varaus. Kuitenkin olin saapunut ajoissa ja pystyin sijoittamaan haastattelupisteen toiseen tilaan ja aloittamaan rauhassa kuulumisten vaihtamisen jälkeen haastattelun. Tällä samalla haastattelu kerralla tilaan astui työpaikalta toinen työntekijä, joka tuli tilaan ovesta lukevasta ”Älä häiritse” -kylistä huolimatta. Haastateltava vaikutti hämmästyneeltä yllättävästä tilaan tulijasta. Tällöin kerroin haastateltavalle, että jatketaan haastattelua pian ja toisen työntekijän lähdettyä toisin kysymyksen. Asiasta en ollut kovin tyytyväinen, mutta mielestäni hoidin tilanteen olosuhteisiin nähden hyvin.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että hyvään valvottuun tapaamiseen johtavat tekijät eivät ole yksiselitteisiä vaan, että valvotut tapaamiset toteutetaan tapaus ja tilannekohtaisesti eri tavoin. Sosiaalityöntekijän tai esimiehen antamat ohjeet vaikuttavat toiminnan sisältöön ja järjestämispaikkaan. Hyvän valvotun tapaamisen taustalla oli vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus, valvojan käyttämät menetelmät, tapaamispaikka, valvojan rooli ja valvojan käyttämät menetelmät. Tapaamisen vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on keskiössä tapaamisilla, vanhempaa ja lasta ohjataan tai neuvotaan vuorovaikutusta vahvistuen. Tapaamispaikalla nähtiin merkitys vuorovaikutuksen vahvistamisesta. Tapaamisen onnistumisen taustalla nähdään myös valvoja, joka noudattaa näkö- ja kuuloetäisyyttä tapaamisen ajan ja hyötyy työparityöstä valvonnan aikana.

Työtäni voitaisiin jatkaa pidemmälle hyödyntämällä samaa tutkimusotetta ja teemahaastattelurunkoa, jossakin kunnallisessa tapaamispaikkapalvelua tarjoavassa tapaamispalvelussa, jolloin tuloksia voitaisiin verrata tämän opinnäytetyön tutkimustuloksiin. Tällä voitaisiin selvittää poikkeavatko valvojien näkökulmat yksityisen ja kunnallisen tapaamispaikkapalvelun välillä toisistaan ja jos niin miten.

LÄHTEET

Aaltonen, A-K. 2020. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa: Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus. Keuruu: Edita.

Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2006. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta: Auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2020. Ero lapsiperheessä -työ: Tapaamispaikkatoiminta. Viitattu 14.11.2020. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/oulunensijaturvakoti/wp-content/uploads/sites/19/2020/06/tapaamispaikka-palvelukuvauskortti-1.pdf?x45694>

Haapa, P. Valvottu tapaaminen lapsen kokemuksena. Teoksessa S. Kalavainen (toim.) 2004. Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Nykypaino Oy, 117–119.

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 164/2014 Viitattu 16.9.2020 <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140164>

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hughes, D. 2011. Kiintymyksen vanhemmuus: toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-kustannus.

Kaivosoja, M. Mahdollisen salliminen ja ei-sallitun estäminen. Teoksessa S. Kalavainen (toim.) 2004. Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Nykypaino Oy, 81–82.

Kalavainen, S. 2004. Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Nykypaino Oy.

Kalavainen, S. Valvotut tapaamiset ja lapsen edun toteutuminen. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2006.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta: Auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino, 84–92.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kuntainfo: Lastenhuoltolain muutokset voimaan 1.12.2019. Uutinen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Viitattu 16.9.2020 <https://stm.fi/-/kuntainfo-lapsenhuoltolain-muutokset-voimaan-1-12-2019>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Viitattu 22.8.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lakilapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019 Viitattu 23.10.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>

Mäntylä, E. Valvotut tapaamiset sosiaalityön näkökulmasta. Teoksessa S. Kalavainen (toim.) 2004. Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Nykypaino Oy, 89.

Oranen, M. Suojellut ja valvotut suhteet. Teoksessa S. Kalavainen (toim.) 2004. Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Nykypaino Oy, 9.

Routio, P. 2007. Kyselevät tutkimustavat. Viitattu 31.8.2020 <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/064.htm>

Routio, P. 2007. Tutkimuksen etiikka. Viitattu 1.9.2020 <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/051.htm>

Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö Helsinki.

Sinkkonen, J & Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Porvoo: WSOYpro.

Palokari, S. 2017. Yhteistyövanhemmuus auttaa lasta erossa. Lapsen maailma 4.12.2017, 50–53.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu: 23.8.2020 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 12.9.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P27>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020. Tuetut ja valvotut tapaamiset sekä valvottu vaihto. Helsinki. Viitattu 3.10.20 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/perheoikeudelliset-palvelut/tuetut-ja-valvotut-tapaamiset-seka-valvottu-vaihto#Miksi%20tapaamisia%20valvotaan>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020. Tuetut ja valvotut tapaamiset sekä valvottu vaihto. Helsinki. Viitattu 22.8.2020 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/perheoikeudelliset-palvelut/tuetut-ja-valvotut-tapaamiset-seka-valvottu-vaihto>

Water, E. 2018. Valvotut tapaamiset palvelutuotteena. Turun Ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Kehittämishanke.

LIITTEET

Liite 1 Kutsu haastatteluun

Liite 2 Teemahaastattelurunko

Hei!

Teen juuri päättötyötäni. Työni aihe on tutkia millainen on hyvä valvottu tapaaminen valvojan näkökulmasta.

Pidän haastattelut viikolla 39 & 40 ja tarvitsen 3 vapaaehtoista haastateltavaa.

Haastattelu kestää n. 1 tunnin. Haastattelu on sisäistä työaikaa. Ilmoitaudu haastateltavaksi viestillä ja sovitaan sinulle sopiva ajankohta.

Tässä vapaita aikoja:

VK 39

24.9 klo 10

.....

VK 40

28.9 klo 16 klo 17

29.9 klo 9 klo 10 klo 11

30.9 klo 13 klo 14

1.9 klo 9 klo 10 klo 11 klo 12

2.9 klo 13 klo 14

Mahtavaa jos pääset osallistumaan.

Terveisin,

Johanna Moilanen

Tapaaminen

Mitä vanhempi ja lapsi / lapset tekevät valvotulla tapaamisella?

Missä tapaaminen järjestetään?

Kauanko tapaaminen kestää?

Voidaanko tapaamista keskeyttää ja jos niin miksi?

Miten vanhemman suhtautuminen tapaamisen merkityksellisyyteen voi näkyä tapaamisen onnistumisessa?

Onko vanhempien väliset riitatilanteet vaikuttaneet tapaamisen onnistumiseen?

Menetelmät

Tarvitseeko vanhempi ja lapsi tukeasi?

Millaisilla keinoilla olet tukenut lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta?

Miten tunnistat tilanteen, jossa tukeasi tarvitaan?

Kuinka voit tukea vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta?

Rooli

Miten tapaamisista sovitaan?

Millainen rooli sinulla on valvotulla tapaamisella?

Mikä on tärkein tehtäväsi valvotussa tapaamisessa?

Uskotko että läsnäolollasi on vaikutusta onnistuneeseen tapaamiseen?

Miten käsität valvonnan ja miten se käytännössä toteutuu?

Miten tapaamisen saapuminen ja lähteminen on toteutettu?

Minkälaisia tunteita valvotut tapaamiset sinussa herättää?